

Karácsony Sándor Waldorf Óvoda PEDAGÓGIAI PROGRAMJA - 2016.

Programunk a 2012-ben megújított Waldorf-óvodapedagógiai program adaptációja

OM 100507

Tartalomjegyzék

BEVEZETŐ	4
MI A WALDORF-ÓVODA?	4
Nevelési alapelvek	5
A MI ÓVODÁNK	5
A WALDORF-PEDAGÓGIA EMBERKÉPE	6
A KISGYERMEK	6
A kisgyermek, mint a világra nyitott érzékszerv	6
Az utánzás	7
A játék.....	8
A fantázia.....	8
Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban	9
0 – 2 1/2 éves kor	9
3 éves kor körül	9
A 3. és az 5. életév között	9
Az 5. és a 7. életév között	9
Az iskolaérettség	9
A WALDORF-ÓVODA CÉLJA ÉS FELADATAI	10
A Waldorf-óvodai nevelés alapgondolatai	11
A Waldorf-óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ	13
A mi óvodánk célja	14
RITMUSOK A WALDORF-ÓVODÁBAN	14
Az ünnepek ritmusa.....	14
Az év ünnepei az óvodánkban	15
A hét ritmusa	22
Heti művészeti tevékenységeink	23
A nap ritmusa	23
Napirendünk.....	23
A délutánosság	24
Délutánosság az óvodánkban	24
Nyitvatartás, szünidők	25
A WALDORF-ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI	25
Háztartási, kerti munkák, kézművesség	25
Mese – bábozás – babázás	26
A mese	26
A bábozás és a babázás	27
Zene – ének – vers.....	28
A zene	28
Az ének	29
A vers	29
Szép mozgás – a ritmikus játékban és az euritmiában	29
A ritmikus játék.....	29
Az euritmia.....	30
Képkalkotás és formázás	31
Hétfő – Gyapjúkép készítés	31
Kedd – Akvarell festés.....	31
Szerda – euritmia	32

Csüörtök – Cipósütés, mint formálási tevékenység	32
Péntek – Gyurmázás és kirándulás a közeli kiserdőbe	32
Szabad játék	33
A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI	33
Tervezés és visszatekintés	34
Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés	34
A konferencia	34
Együttműködés a szülőkkel	35
ÓVODÁNK KAPCSOLATRENDSZERE	35
Belső kapcsolatok	35
Külső kapcsolatok	35
A WALDORF-ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI	36
A személyi feltételek	36
A csoport folyamatos működésének feltételei	36
A tárgyi feltételek	36
Általános környezeti feltételek	36
A berendezés a következőknek feleljen meg:	37
GYERMEKVÉDELEM	37
Differenciálás, inklúzió, integrálás	38
Érvényességi rendelkezések	44
Legitimációs Záradék	44

BEVEZETŐ

A Waldorf-óvoda a gyermek ismeretéből – életkoronként változó testi, lelki és szellemi szükségleteinek felismeréséből – kiindulva biztosítja a kisgyermek számára az egészséges fejlődést, az egészséges életmódot.

A Waldorf-pedagógia egészét megalapozó élettani, orvosi, pszichológiai és antropológiai ismeretek mellett a Waldorf-óvodapedagógiában a több évtizedes gyakorlati tapasztalatok mélységeiből nyert felismerések is igen nagy súllyal jelen vannak. Mindezzel az ember belső lényét és fejlődését helyezi központba.

A Waldorf-pedagógia filozófiai háttere a Rudolf Steiner által a XX. század elején kidolgozott emberismeret, az úgynevezett ANTROPOZÓFIA (Antroposz-szófia «görögül» = az emberre vonatkozó bölcsesség). Az antropozófia hatással volt a gyógypedagógiára, az orvostudományra, a művészetekre, a mezőgazdaságra és más életterületekre is. (Sok esetben az antropozófia megismerési módszerei által nyert – az egyéb szakterületekre vonatkozó – alapvető megállapítások csak évtizedekkel a koncepciók kimunkálása és sikeres alkalmazása után nyerték el az egyértelmű tudományos bizonyítást.)

Az első Waldorf-óvodák megnyitására a Waldorf-iskola 1919-es megalapozását követően mintegy hét-nyolc évvel került sor. Ma már több ezer Waldorf-óvodai csoport működik világszerte. Szakmai és hivatalos központjuk a Stockholmban székelő Waldorf Óvodák Nemzetközi Szövetsége a Waldorf Steiner Kisgyermekkori Nevelésért (IASWECE), mely részt vesz a Waldorf-óvodapedagógiát érintő kutatásokban, rendezvényekben, valamint képzési és kiadói tevékenységekben is.

Helyi, regionális, országos és nemzetközi szinten rendszeresen együttműködnek a Waldorf-óvónők. Céljuk, hogy a Waldorf-óvoda ideáját a maguk számára minél életszerűbbé, elevenebbé, magukat egyre inkább képessé tegyék arra, hogy e pedagógia sajátos, de egyetemes koncepcióját egyre elmélyültebben tudják megvalósítani a mindenkori helyi adottságok és körülmények között: „itt és most”.

1988-ban Solymáron jött létre az első magyar Waldorf-óvoda, amelynek munkája igen nagy érdeklődést váltott ki a szülők és az óvónők körében.

1990 szeptemberében kezdte meg munkáját Solymáron a posztgraduális Waldorf-óvónőképzés – pontos nevén Waldorf Óvodapedagógiai Szeminárium. Azóta több száz hallgató vett részt ezen a 900 órás kurzuson.

Magyarországon ma közel 60 Waldorf-óvodai csoport működik, több mint 1500 kisgyerekekkel. A hazai Waldorf-mozgalom hivatalos képviselője a Magyar Waldorf Szövetség (MWSZ), melynek központja Budapesten található.

A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGIAI PROGRAM képet kíván adni a Waldorf-óvoda nevelésének alapjairól, lehetőségeiről, feltételeiről.

A magyarországi óvodákban folyó pedagógiai munka alapelvei, melyet az Óvodai Nevelés Országos Alapprogramja dolgozott ki, teljes mértékben és tervszerűen jelennek meg a Waldorf-óvodapedagógia valóságában.

MI A WALDORF-ÓVODA?

(Alapelvek és kritériumok a névhasználat és minőség gondozás irányában)

1. A Waldorf-óvodapedagógus munkájának alapja Rudolf Steiner antropológiája, „Általános embertanának” ismerete – különös tekintettel a kisgyerekkor sajátosságaira. A pedagógus törekedjen ezek folyamatos elmélyítésére, gyakorlati megélésére és alkalmazására, vegyen részt továbbképzéseken.
2. A pedagógiai munka a Waldorf-Óvodapedagógiai Program (2012) és az arra épülő, Helyi Program szerint folyik.
3. A Waldorf-óvodai csoport délelőtti életét két szakképzett óvodapedagógus együttes munkája kíséri. A csoportvezető óvónőnek legyen felsőfokú óvodapedagógusi végzettsége, valamint a Nemzetközi Szövetség a „Waldorf Steiner Kisgyermekkori Nevelésért” és a Magyar Waldorf Szövetség által elismert Magyar Waldorf Óvodapedagógus Képzés tanúsítványa. A csoport másik óvónője - ha nincs neki Waldorf-óvónői képesítése - az alkalmazásától számított 5 éven belül szerezzék meg. Az óvoda délutáni

működésének személyi és szakmai feltételeit, a Helyi Programban meghatározott pedagógiai szempontok szerint alakítják ki.

4. Az óvoda pedagógiai vezetését az együtt dolgozó óvónők közössége, az Óvónői Kollégium látja el. A feladatokat megosztja. Az Óvónői Kollégium felel a nevelés minőségének fejlődéséért, az óvodavezető ellátja az óvoda vezetését. A Fenntartóval együtt felel a működés törvényességéért.
5. „Minden nevelés önnevelés” - mondja Rudolf Steiner. A Waldorf-óvónő folyamatosan fejleszti önmagát, egyénileg és a konferencia munkán belül is. Együttműködik más Waldorf-intézményekkel regionális, országos és nemzetközi szinten.
6. Minőségfejlesztés területén a Waldorf-óvodák követik a Magyar Waldorf Óvodák közös ajánlását, melyet a Magyar Waldorf Szövetség elismer. Ezzel összehangolva kidolgozzák saját önellenőrzési rendszerüket.
7. A működtetésben törekednek a tudatosságra, átláthatóságra. A szülőkkel folyamatos kapcsolatot ápolnak, nyitottak és együttműködnek velük a gyerekek érdekében, átláthatóságra törekcsenek.
8. Igyekeznek a nyilvánosságban dolgozni, a Waldorf-pedagógia értékeit megosztani, és a kulturális életben tevékenykedni.

Nevelési alapelvek

- A gyerekek között a legfontosabb az óvónő belső magatartása, hitelessége.
- Mivel a gyerek nem tud nem utánozni, az óvodapedagógusnak jó mintát kell adnia, a gyerekek között tudatosan kell jelen lennie.
- Az óvónő törekedjen megismerni a gyerek fejlődésének szakaszait.
- Tisztelje a gyerek egyéniségét.
- Készítse elő a megfelelő környezetet, melyben a gyerek bizalommal ismerheti meg a világot, annak erkölcsi oldalát.
- Fordítson figyelmet a mozdulatok helyes használatára a ritmikus játékokban.
- Segítse a gyerek kreativitását.
- A Waldorf-óvoda vegyes csoportokkal működik.
- A nap, a hét, a hónap és az év ritmusai egymásra épülnek, áthatják egymást, a hétköznapi történések időnként ünnepekké emelkednek a Waldorf-óvodában.
- A Waldorf-óvoda fontosnak tartja a szabad játékot, ezzel segítve a szociális kapcsolat kiépítését.
- A Waldorf-óvoda egyszerű, természetes játékokat használ, melyek segítik a képzelőerő kibontakozását.
- A természettel való kapcsolatot ápolja a Waldorf-óvoda, elősegítve ezzel a gyermekben a világra való rácsodálkozást és hálaérzetet.
- Az úton járás a fontos, nem a megérkezés, ezért a Waldorf-óvoda nem az eredményért dolgozik.
- A Waldorf-óvodában fontos az anyanyelvi nevelés, mint minden egyéb területen ebben is az utánzás a kulcs, nem javítgatják a gyerekeket, csak jó mintát adnak.
- A kisgyerek számára a valódi tapasztalatok és kapcsolatok a fontosak, ezeket nem a média által kaphatja meg, szüksége van az emberre, mint hídra a világ felé.

A MI ÓVODÁNK

A Karácsony Sándor Waldorf-óvoda 1992-ben jött létre Dunakeszin.

1996-ban Gödre költözött egy Duna-parti épületbe. Gödre költözése óta délutános elhelyezést is biztosít.

A 2007-es tanévtől saját házat tudhatunk magunkénak: Felsőgödön, közel a város széléhez, csendes vidéki környezetben. A korábbi családi házként működő épület átalakítása, berendezése nagy erőket mozgósított közösségünkben. Az óriási kert - 700 négyszögöl - számtalan lehetőséget rejt magában, hogy a gyerekek bújócskázzanak, homokozzanak, fogócskázzanak és megfigyeljék a természetet.

Két csoport azóta itt él, fejlődik és fogadja a gyerekeket, a maximális létszám 50 fő. Gödi, dunakeszi, sződi, sződligeti családok jelentkeznek hozzánk. Sok a nagycsaládból érkező gyermek. Óvodánk nyitott a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozó családok befogadására is.

A családok, mint egy második otthonként segítik az óvoda életét; közösen gondozzák a kertet és az épület körüli munkákban is tevékenyen részt vesznek, egymást is segítik a munkában vagy az utazásban.

A szülők az ünnepeinkre a gyerekekkel és a pedagógusokkal együtt lelkesen készülnek, támogatják pedagógusaink munkáját.

Közös kézműves foglalkozásokon a közösség szellemét ápolják.

Az óvodánk fenntartója a Gödi Napsugár Waldorf Alapítvány. A Fenntartó biztosítja az óvoda működéséhez szükséges anyagi fedezetet a szülői hozzájárulások, és az állami normatíva összegével, az óvoda által tervezett költségvetés alapján.

A WALDORF-PEDAGÓGIA EMBERKÉPE

A Waldorf-pedagógiának az európai hagyományokban gyökerező antropológiai felfogása az embert – az emberi lény legbensőbb magját – transzcendens eredetű individualitásnak tekinti.

Minden individualitás egyetlen és egyszeri. Nemcsak minden ember ujjlenyomata különbözik, hanem én-struktúrája is. Ebben az értelemben az individuum rejtélyes, megközelíthetetlen mások számára, de saját maga számára is sokáig ismeretlen. Öntudatra kell ébrednie a világ és a többi ember megismeréséhez, fel kell fognia az individualitás szabadságát, amely egyben felelősségvállalás is. E felfogás szerint az emberi lét célja az egyén erőinek mind teljesebb kifejtése a világ, s a többi ember javára is.

A megtestesült és magát testiekben és lelkiekben kinyilvánítani törekvő individualitásnak vannak az életkorral változó megismerhető, regisztrálható törvényszerűségei. Mind testi, mind lelki, mind szellemi értelemben leírhatóak és nyomon követhetőek ezek a változások, amelyek meglehetősen határozottsággal különítik el az egyes életkori szakaszokat egymástól. Más-más szükségletek és képességek lépnek fel az egyes életkorokban, ezen túlmenően jellegzetes alkati, temperamentumbeli sajátosságok is felismerhetőek.

A nevelés, majd az önnevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy az ember a fejlődési útján egészségesen haladva, a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy képes legyen nemzetiségétől függetlenül kiválasztani a személyiségének megfelelőit.

Így váljon testileg egészséges, lelkileg szabad és szellemileg kreatív emberré. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, környezetét ne visszautasítsa, hanem emberségesebbé tegye.

A KISGYERMEK

Rudolf Steiner szerint az élet valósága nemcsak azt foglalja magában, ami szemmel látható, hanem rejtett mélységeiben egy eljövendő állapotot is hordoz. Így minden gyermeket, mint a „jövő csíráját” lehet szemlélni, aki az őt nevelő egyént arra indítja, hogy új képességeket fejlesszen ki magában: tanulja meg a jövő jeleit minden jelenségében, minden gyermekben felfedezni, megismerni, ápolni.

Ilyen értelemben a Waldorf-pedagógia, alapítója Rudolf Steiner szerint, az emberben élő szellemi individualitást a világban élő szellemiséghez akarja vezetni.

A kisgyermek, mint a világra nyitott érzékszerv

A kisgyerek érzékleteiben él. Minden, ami a környezetében történik, akarva-akaratlanul hatást fejt ki rá. A látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás benyomásai töltik ki belső világát, ezek irányítják és vezetnek tapasztaló, megismerő tevékenységében. (S ezen túlmenően természetesen a „többi” érzéklet, mint például a nagy fontosságú egyensúlyérzékelés, vagy a saját mozgásokat visszajelző kinezetikus érzékelés.)

A gyerek azonban nem csak a fizikai világot érzékeli, hanem a pszichikus világot is. Ezen belül elsősorban a számára fontos másik embert – az anyát, apát, testvéreket, majd az óvónőt.

A Waldorf-pedagógia felfogása szerint a gyerek nem csak kommunikatív és metakommunikatív jelzésekben fogja fel a másik ember pszichikus állapotát, realitását, hanem mintegy közvetlenül is. Átéli – ha nem is tudatosan –

olyan gondolatokat és érzelmeket, melyeket a környezetében élő, számára fontos személyek gondolnak és éreznek.

Az első években még nagyon közel áll egymáshoz a testi és a lelki fejlődés, és így számos kölcsönhatás figyelhető meg: ha szeretettel, figyelemmel, örömmel, pozitív érzéssel és gondolattal veszik körül a kisgyereket, akkor az kedvezően hat az ő érdeklődésére, az érzékelés intenzitására. Egy ingergazdag, sok érzékszervet igénybe vevő környezet előhívja a gyerek belső aktivitását, erősíti a tevékenységekben, mozgásban is megnyilvánuló „testi intelligenciáját”.

Nagyon fontos, hogy a gyermeknek elég ideje legyen arra, hogy a saját tempója szerint tudja felfedezni a világot, feldolgozni a tapasztalataiból származó élményeket, és elsajátítani a sokféle minőséget, különbözőséget mindegyik érzékszerv területén. A kisgyermeket környező felnőtt világ felelőssége és egyben feladata, hogy biztosítsa az ingergazdag fizikális, pszichés környezetet, és hogy ne „csapják be” érzékleiteiben:

- ezért javasolt a természetes anyagok használata, a fajsúly és a felületi viszonyokat „tévésen” reprezentáló műanyagjátékokkal szemben (az állat szőrös, a fém fémes tapintású és nehéz, stb.)
- mindezen felül: a nevelőnek megfelelő belső tartalmakkal – érzelmekkel és gondolatokkal – kell a gyerekek közé lépnie.

Az óvodáskor sajátos képességei: Utánzás – játék – fantázia ¹

Az utánzás

Az kisgyerekkor tanulásának legfőbb formája az önkéntelen figyelem által vezérelt spontán utánzás.

Az utánzás első feltétele az érzékszervek megfelelő működése, a már születéskor elkezdődő érése és tagolódása. A kisgyerek nem tudja nem utánozni azt, amit érzékel, átél, megtapasztal. Ilyen értelemben a kisgyermek „kiszolgáltatott érzékelő” és „kiszolgáltatott utánzó” – testi és lelki értelemben egyaránt.

Spontán utánzással tanulja meg a gyermek anyanyelvét. Ez olyan rendkívüli teljesítmény, melyhez hasonlóra a későbbiekben nem igen lesz képes. (Ha ezt a tanulási folyamatot direkt tanítással és korrigálással akarják serkenteni, az eredmény rossz is lehet: a gyermek később kezd el és esetleg rosszabbul fog beszélni.) Hasonló a helyzet a járás tanításával is: siettetés, erőltetés, iskolás értelemben vett tanítás mind ortopédiailag, mind az egyensúlyérzékelést illetően, mind pszichikusan káros. (A gyermek bizonytalanabban fog járni, nehezebben korrigál, így veszélyesebben esik.)

Az utánzásban a gyermek nemcsak a test mozgását és ügyességét utánozza, hanem – mivel a test és a lélek kisgyerekkorban még nagyon szoros összefüggésben áll – lelki folyamatokat is. A gyermek például az öregkor érzelmeiről is tapasztalhat valamit, ha egy öregember járását, mozgását, fejtartását utánozza. A felnőtt számára döbbenetes mélységben tudja beleélni magát a másik ember helyzetébe, mivoltába, lényébe.

A gyermek a cselekvést éli át, és ebből kiindulva kötődik érzelmileg a tapasztaltakhoz. Majd utólag fogja felfedezni a folyamatban megjelenő képzeteket és fogalmakat. A felnőtt a gondolkodással kialakított fogalmak és információk alapján mérlegeli cselekvésének lehetőségeit. A lelki képességek sora a gondolkodást, az érzést és a cselekvésben megnyilvánuló akaratot, motivációt illetően ellenkező irányulást mutat a felnőtt és az óvodás viselkedésében.

A kisgyermek nem a szóból tanul, hanem a szemlélődésből, tapasztalatból, cselekvésből.

A Waldorf-pedagógia egy olyan érzéket is elismer, amellyel a gyermek csak a szemlélt mozgásokat, cselekvéseket érzékeli és követi úgy, mintha ő maga is végrehajtotta volna ezeket. (Összefüggést lát ebben az értelemben a test mozgékonyasága és a később kifejlődött belső érzelmek és gondolkodás mozgékonyasága között.)

A kisgyerek tehát elsősorban utánzással tanul és ehhez megfelelő követendő mintákat kell látnia és átélnie maga körül. Látható, hogy a gyerekek mélységesen élvezik a cselekvésekben megnyilvánuló emberi munkát, a munkáját szerető és az azzal azonosuló ember látványát. A megfigyelt, átélt és megtapasztalt cselekvések sorrendjéből a gyermek leolvassa azok tartalmát és nagyon fontos, hogy ő maga fogalmazhassa meg az ily módon megszerzett tapasztalatainak értelemait és magyarázatait.

Az utánzásos tanulásnak és a spontán érlelődésnek e sajátosságai az egész kisgyerekkort jellemzik, mintegy a hetedik életév fordulójáig, amikor az önkéntelen, igen intenzív, de könnyen elterelhető figyelem helyébe a sokkal

¹ Megjegyzés: Utánzás – játék – fantázia = Tevékenységekben megvalósuló tanulás

kiseb hatékonyaságú, de a tárgynál már megtartható szándékos figyelem lép, a gyermek képe sé válik a szóbeli, verbális tanítás befogadására.

A játék

A Waldorf-pedagógia nagyon komoly szerepet tulajdonít a gyermek játéka nak. A játszó gyermekben megjelenő természetes erőket és képességeket óvni, ápolni és erősíteni kívánja.

A játék a kisgyerekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége.

Mint a pszichológiai kutatások eredményeiből tudjuk, a kisgyerek a külvilágból és saját belső világából nyert tagolatlan benyomásait játéka ban vetíti ki s ott újra szemügyre véve tagolja.

A játék szabad kell, hogy legyen, csakis így vezet céljához, az egyéni benyomások feldolgozásához.

A játszó gyermek örömmel és meglegedettséggel követi a belső világából fakadó indíttatásokat, melyek így egész szervezetét erősítik.

Ezt fizikai külsejében friss arcszíne, meleg keze, lába, csillogó szeme jelzi. A szabad játéka ban megjelenő, sokszor nagyon erős lelki és egyben testi aktivitás a keringési rendszer egészséges kialakulását is elősegíti. A gyermek belső indíttatása, akarata úgy jelenik meg szabad játéka ban, mint a tanulási és megértési vágy, a mozgás- és tettvágy, az érzelmi kötődés vágya, s alkotó erejének kifejeződése.

A gyermek nem kis felnőtt! A gyerekkor sajátos létforma, saját szükségletekkel és lehetőségekkel.

A Waldorf-pedagógia azt állítja, hogy a természetben található lehetőségek változásai és sokszínűsége adják a legjobb teret a gyermek különböző játéka formáihoz. Komplex élményt adnak, amelyre a gyermek a számára éppen szükséges játéka l reagál (érzékszervi, funkciós, explorációs, konstruktív játéka k egészítik ki a szimbolikus és szerepjátéka t).

A fejlődés folyamán változó játéka formák megfelelő játéka eszközo ket igényelnek.

Fontos, hogy a benti játéka szerek is tartalmazzák a szabadban található, érzékszervek számára kínált változatosságot, hívják elő a gyermeki fantázia minél gazdagabb érvényesülését. A gyermek szabad játéka közben megismerheti a tárgyak tulajdonságait és saját akaratának és szabadságának határait is.

Eközben kipróbálhatja és megtapasztalhatja a megfelelő viselkedési formákat játszótársaival, és így fejlesztheti szociális képességeit.

A Waldorf-pedagógia összefüggést lát a gyermek játék közben megjelenő magatartása s majdan a felnőttkori munkához kapcsolódó magatartása és életvitele között. Célja, hogy ebből az „átfűtő melege ből”, amely erőként lép fel a gyermek játéka ban és jelzi valódi belső aktivitásának teljes kielégítését, minél többet mentse át a későbbi éle szakaszokra is.

A fantázia

A gyermekben természetesen megjelenő erőket (teljes figyelem az érzékelésben, utánzásos tanulás, fantáziadús játék) úgy kell segíteni, hogy a gyermek szabadon tudja azokat felhasználni s ezzel fejleszteni.

Mindezekhez megfelelő környezet, tér és idő szükséges.

A modern élet szokásai és hatásai sokszor nem kedvezőek a gyermeki játék számára és a szabad tapasztalat megszerzésére. Nagyon szűk és kevés a szabad mozgástér – főleg a városi gyerekek életében –, miközben túl sok az élmény és az információ, amit feldolgozni „időhiány” miatt nem tudnak. Felgyorsult, rohanó világunkban kevés az idő arra, hogy a tárgyakkal, az emberekkel tartós kapcsolatot teremtsen a gyermek és érzelmi kötődést alakítson ki.

A technikai fejlődés folyamán áttekinthetetlené vált az emberi munka érzékelhető folyamata. (Évtizedeken át a gyermek közvetlen környezetében, szeme láttára folytak a mindennapi létfenntartó tevékenységek, a tehénfejéstől a kenyérsütésig; a fonalak fonásától a szövéséig.) Ma már az óvodáskorú gyermek is a megfelelő tapasztalatok hiányában a televízióra, könyvekre, magyarázatokra, tanításokra szorul, miközben az életkorának megfelelő tanulási módszer (utánzásos tanulás, szabad játék) nem érvényesülhet. A felnőttek világából származó divatáramlatok kényszerítően irányítják, torzítják el a gyermek fantáziáját: élményekhez csak a megvásárolható holmik által juthat.

A mese a fantázia táplálója, a maga törvényeivel erkölcsi útmutató. Ha a mesének nincs valóságos viszonya az örök emberi lelki tartalmakkal, akkor a fantázia öncélúvá válik, nem ad lelki táplálékot, fantasztikum lesz, s ezzel károsítja a gyermek belső világát.

A fantázia, mint elemi gyerekkori képesség, mint a játékot megváltoztató „elvarázsoló” erő eleveníti és mozdítja meg a gyermek belső világát. Ennek tisztaságát – kapcsolatát a valódi pszichikus világgal – biztosítani és őrizni a felnőtt feladata.

Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban

A Waldorf-pedagógia nagy hatású fejlesztő erőnek tekinti ebben a korban a gyermek spontán aktivitását (akarátát), amely külső és belső cselekvésre indítja őt, s arra vezeti, hogy felépítse testi és lelki erőit. A fizikai, az érzelmi, a szociális és az értelmi fejlődés számos tényező együttthatásaként jelenik meg az utánzás és a játék fejlődésében.

0 – 2 1/2 éves kor

A gyermek öntudatlanul teszi, amit tesz. Nem gondolja meg, hogy mit tanul éppen, hanem elsősorban testi ügyességét gyakorolja teljes odaadással, fáradhatatlanul. Utánzással mindent úgy vesz át, ahogy az a környezetében él.

3 éves kor körül

Az öntudat ébredése: a gyermek felfedezi a saját lényét és az őt körülvevő világ közötti különbséget. Még úgy gondolkodik, ahogy a környezete. A játékban még nem együttműködő, mindent szeretne birtokába venni és kipróbálni. Érzelmeiben a környezetétől függ, mindent átvesz és mindenre reagál.

A 3. és az 5. életév között

Két új képesség jelenik meg: a gyermek fantáziája (belső képteremtő képessége) és az emlékezet gyerekkori formája. A totális utánzás gyengül és a fantázia segítségével változtatni kezd azon, amit megél.

A sajátját – ami rá jellemző, ami belülről fakad – már bele tudja vinni a dolgokba. Bizonyos távolságtartás lép be a környezete és ő közé, kialakul a függetlenség elemi formája. A gyermek reagál a környezetéből jövő ingerekre, fantáziadús játékával építi belső világát. Külső dolgok és tárgyak adják a játékötleteit.

Céltól független tevékenységeket is végez, vagy nagyon gyorsan terv nélkül változtatja célját; három-négy évesen kezdi el felfedezni a másik embert, de még mindig saját magát figyeli, kezd adni-venni, elosztani; ehhez a szükséges tapasztalat öt éves kor körül fejlődik ki.

Az 5. és a 7. életév között

A gyermek végtagjai egyre ügyesebbé válnak. Aki eddig fantáziadúsan és kreatívan játszott, krízist él meg, mert hiányozni kezdenek – fogyóban vannak – az ötletei. Külső dolgok közvetlen indítása helyett fokozatosan mutatkoznak meg a jelei annak, hogy maga tervezi a játékát. A belső képben kidolgozott előzetes elképzelés szerint keresi ki a gyermek a megfelelő anyagot és tárgyat a játékához, amely még mindig szoros kapcsolatban áll élményeivel és tapasztalataival. Érzéket fejleszt ki a többiek szükségletei iránt, másokért, másoknak is csinál dolgokat.

Az iskolaérettség

A Waldorf-óvodából kilépő gyermek erre irányuló külön erőfeszítés nélkül iskolaérett, ez általában a hetedik életév folyamán következik be. Ez az érettség megnyilvánul mozgásában, játékában – annak sokféle fent felsorolt formájában – a szociális életében és az ehhez kapcsolódó kommunikációban, az anyanyelv használatában, a környezet ismeretében, a számok világában, valamint a mesék, mondókák és versek birodalmában való jártasságában.

A fizikai, testi változások a legszembetűnőbb jelei az iskolaérettségnek, melyek ebben az életkorban radikálisan jelentkeznek a gyerekeknél: a test arányai megváltoznak, s ennek következtében a gyermek fizikai képességei is. Nem csupán a nagy, aktív mozgásokban jelennek meg új elemek, mint például az, hogy tud szökdecselni, fél lábon ugrálni, labdát dobni és elkapni, masszírozni, hanem a legaprólékosabb mozgásokban is finomodik az ügyessége, tud már csomót és masnit kötni, gombolni, varrni.

A szociális viselkedésben is fejlődés tapasztalható:

A gyermek belső világa erősebb lesz a külsőhöz képest. A játéka céltudatos és tervezett, a tárgyakhoz való kapcsolódása megváltozik, konkrét célokra inkább a speciálisan erre készített eszközök megfelelőek számára.

A barátságai már hosszabb ideig tartanak, elfogadott tagja az egész csoportnak. Arra is van már érzéke, önuralma, hogy a másoknak szót fogadjon, ajánlott tevékenységbe is be tud kapcsolódni. A gyermek belső egyensúlya engedi, hogy a különböző helyzetekhez alkalmazkodjon. Képes arra, hogy utasításokat hajtson végre, kötelességeket vállaljon, melyeknek teljesítése örömet szerez neki és önbizalmát növeli.

Alkotó tevékenységeiben is megfigyelhetjük az érettség jeleit:

Rajzaiban törekszik a tudatos komponálásra, figyelme a vonalról a felületre, a színekre helyeződik át, részletesebben kidolgozott emberformát rajzol, rajzaiban megtalálható a szimmetria.

Érzelmi élete is sokkal összetettebbé válik:

Szereti elmesélni álmait, szeret sugdolózni, titkot tartani; mindez azt mutatja, hogy kezd különbséget tenni a külső és a belső világ között, a kívánság és a valóság között. Érzelmeit jobban kezeli, kevésbé adja át magát viharos érzéseknek, nyugodtabbá, kiegyensúlyozottabbá válik. Vágyik arra, hogy a felnőttben követendő és követhető tekintélyt lásson, akit szeretetből megajándékozhat bizalmával.

Gondolkodásában is új tartalmak jelennek meg:

Az iskolaérett gyermek képes igazi kérdéseket feltenni, 10-15 percig koncentrálni szabadon vállalt munkájára, valamilyen feladatra, tárgyra, összefüggésekben gondolkodni, valamit pontosan megmagyarázni, folyamatosan tisztán beszélni. A gyermekben kialakul az ok-okozati gondolkodás, helyesen használja a múlt időt, emlékezete tudatossá válik. Mindezek képessé teszik őt arra, hogy a későbbiekben új gondolati struktúrákat fogadjon be.

Most már várja az iskoláskor tanulási formáit.

A WALDORF-ÓVODA CÉLJA ÉS FELADATAI

A Waldorf óvoda a kisgyermek életkoronként változó testi, lelki, szellemi szükségleteinek felismeréséből kiindulva biztosítja minden egyes gyerek számára az egészséges fejlődést.

A Waldorf-pedagógia kialakulása a múlt század elején élt Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Magyarországon Solymáron jött létre az első Waldorf óvoda. Azóta már több mint ötven Waldorf óvodai csoport működik hazánkban.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyermekben működő természetes erőket támogatja úgy, hogy a gyermek azokat szabadon tudja alkalmazni, fejleszteni. Ez meleg légkört kíván, mely biztosítja a megfelelő fizikai és pszichés környezetet, s kizárja az erőszakos befolyásokat.

Az óvónő nehézségeket leküzdő, szeretetteljes együttélést vállal a gyermekkel, amelyben a gyermek emberi méltóságát megőrizheti. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermek megtalálja saját útját, és azon egyre önállóbban járjon. Ott ajánl segítséget, ahol a gyermek éppen tart, és megvárja, hogy önállóan találja meg a következő lépést. Óvja a gyermek fejlődő belső világát. Nem engedi a túlterhelést, védi a gyermek saját érzésének és kibontakozásának tempóját. Az óvónő, elvárások helyett, érzelmi biztonságot nyújt. Törekszik megérteni a gyermek világát és tisztelt alakuló világgképét.

A nevelés alapvetően az utánzásra épül. A gyermeknek tehát követendő mintákat kell látnia és átélnie maga körül.

Óvodánkban vegyes életkorú csoportok vannak – az óvodaérettségtől hét éves korukig járnak hozzánk a gyermekek. Ez a családod mintázza; a nagyok segítik a kicsiket, ahogyan ezt a testvérek is teszik. Másrészt a nagyobb gyermekek közvetítik a csoport szokásait, ritmusait, napirendjét, és azt az utánzás által hagyományozzák át az utánuk következőkre.

A Waldorf-pedagógia szerint az ember teste földi, genetikai örökség, lelke, szellemisége égi minőség. A szabad ember e két erő, e két irány közt a „közép”. Az egészséges felnőtt öntudata, önismerete segítségével a két erő között egyensúlyra talál. A gyermeket az egész nevelési ciklus alatt (óvodai, iskolai évek) erre az egyensúlykeresésre kell képessé tenni. Az emberi életút során a két erő – a földi és az égi – mikéntje, formálódása bizonyos fejlődési szakaszokat mutat. Az újszülötti „tehetetlenség” után a mozgás, a gögicselés öröme, később a beszéd, a járás megtanulása mind azt mutatják meg, hogy az adott kisgyermek tudata, Én-kifejeződése hogyan veszi

birtokba, hogyan alakítja, formálja sajátjává a testet, hogyan találja meg önmagát. A kisgyermek lényé egészével érzel. Érzékszerveivel nem elkülönülten, hanem a maga teljességével szívja magába a világot.

Egységében fogja fel környezetét. Íz, hang, illat vagy a mese, a játék, az étel, az anya illata számára mind egy fantáziaszimfónia része. Nem darabol, nem csoportosít tudatosan, nem tagol ki intellektuálisan elemeket. Emlékezete nem ismeri az időt, lényé még egy a végtelennel. Később persze, az iskolaérettség körül már megváltozik, összefüggéseket és értelmet keres. Ezt azonban nem szabad tudományos, akadémikus szinten megadni neki. Értelme, tudása a kisiskolás kor végéig képekhez és élményekhez kapcsolódik.

Ezért az óvoda berendezései, bútorai, eszközei, játéka – amit sokszor az óvónők, szülők természetes anyagokból saját kezűleg készítenek – és az óvoda napi, heti, éves rendje, ritmusa is mind a gyermeki lét ilyen ismervein alapján épülnek fel.

A Waldorf-óvodai nevelés alapgondolatai

A Waldorf-óvodapedagógia a későbbi egészséges életvitelt akarja megalapozni munkájával; e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljes mértékben.

Minden egyes gyermekben megnyilvánul a sokrétű emberi természet, melyet az óvónő tisztelettel tanulmányoz. A pedagógus a gyermek megnyilatkozásaiból „tudja meg”, hogy mire van szüksége a gyermeknek, s ezek nemcsak szóbeliek, hanem ugyancsak sokrétűek: ezek közé soroljuk például a test-meleget, az egészség-betegség jeleit, a lelki állapotok megnyilvánulásait s a tudati fejlődés megtapasztalható mozzanatait is.

Ez speciálisan kimunkált megfigyelést igényel, amely ítélet- s előítéletmentes. Nem engedi a szabadon feltörő kritikát; sőt nehézségeket leküzdő szeretetteljes együttélést vállal a gyermekkel, amelyben a gyermek emberi méltóságát megőrizheti.

A Waldorf-óvodai nevelés a gyermekben működő természetes erőket támogatja úgy, hogy a gyermek szabadon tudja azokat alkalmazni, fejleszteni. Ez szeretetteljes, meleg légkört kíván, amely biztosítja a megfelelő fizikai és pszichés környezetet, s kizárja a zavaró és erőszakos befolyásokat.

A cselekvés, az érzés és a gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvónő, amely nem engedi a túlterhelést, hanem védi a gyermek saját érzésének és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon.

Óvni kívánja a gyermek fejlődő belső világát, fokozatos érlelődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyermek éppen tart, és megvárja, hogy a gyermek önállóan találja meg a következő lépését.

Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védeltséget nyújt. A nevelő törekszik megérteni a m világát, s tiszteli alakuló világképét.

Az óvónő tudatában van annak, hogy minden érzékelés kihív a gyermekből válaszként egy belső gesztust, megmozdulást, amit majd annak átélése után, képszerű, álomhoz hasonló szemléletben dolgoz fel. Ha ezt a folyamatot nem sürgetik, akkor a természetes érési folyamatok biztosítják a sajátos gyerekkori erők (teljes figyelem és nyitottság, fantázia, kezdeményezés – mint akarati erő, eredetiség és szociális érzés) átmentését a későbbi életszakaszokra is. A külső, a nevelő által gyakorolt vezetést a gyermeki személyiség belső vezéreltsége helyettesíti, amely vezetés alapot képez a szabad önismeret által meghatározott közösségi élethez. Az óvónő kívánja azt az időpontot, amikor a gyermek maga kezd cselekedni.

A Waldorf pedagógia elvei szerint a gyermeknek joga van:

1. *Ismereteit a fizikai világ tapasztalataiból meríteni.* A kisgyermek fokozatosan "építi" a fizikai testüket, ezért kell sok lehetőséget adni számukra a mozgásra, a munkára, és a szabad játéokra. A gyermekek számára a tanulás elsősorban a mindennapi élet tevékenységeiből, a körülöttük zajló folyamatokból fakad, melyhez ők is aktívan kapcsolódhatnak.

2. *Támogassa őt a napi, heti és éves ritmus.* Ritmus és kiszámíthatóság alapvető a gyermekek egészségére nézve, ezáltal fejlődik az önérzet, a bizalom és alakul ki a biztonságérzet. A ritmus a gyermekek és felnőttek részére is megtartó erővel bír, előnyei rövid- és hosszútávon is jelentősek.

3. *Vegyes életkorú csoportos környezet vegye őt körül.* A folyamatos, gondoskodó kapcsolatok nélkülözhetetlenek a gyermekek számára. Biztonságot és érzelmi jólétet tapasztalnak meg a közösségben. A

csoportösszetétel, amely magában foglalja a különböző életkorú gyermekeket, lehetővé teszi a fiatalabb gyermekeknek a nagyobbak viselkedését mintázni, és arra törekedni, hogy a jövőben ők lehessenek a mintaadó nagyok. A nagyoknak pedig lehetőség, hogy segítsék, vezessék és tanítsák a kicsiket.

4. *Fejlesztse a szociális készségeit.* A korai években a gyermekek egyik legfontosabb dolga az egészséges szociális készségek tanulása: találkozások új barátokkal, megosztás, várakozás, kérés, megköszönés, segítségnyújtás, stb

5. *Kapjon elegendő időt a szabad játékra.* A gyermekekben a szabad játék folyamán nő a kreativitás. Megpróbálnak minden elképzelhető helyzetet. Építenek házakat és falvakat, vitorlás hajókat és tűzoltóautókat, vonatokat és állatkertet. Megfigyelik, hogy folyik az élet otthon és a gazdaságokban, erdőben vagy akár a világűrben, s létrehozzák ezeket a világokat, bár egyszerű természetes anyagokból. A természetes, szabad játékban, a gyermekek minden területen fejlődnek: fizikai, érzelmi, szociális, lelki és kognitív téren egyaránt.

6. *Értelmes, céltudatos, praktikus életvezetési tapasztalatokat szerezhessen.* Az óvodában lehetőséget kapnak a gyermekek (életkoruknak megfelelően), hogy csatlakozzanak a felnőttek napi háztartási tevékenységeihez: főzés, takarítás, kertészkedés, mosás, famegmunkálás, stb.

7. *Mindennapos, mély kapcsolatot élhessen át a természeti világgal.* A csoportszobában a gyermekek érzékeit mélyítjük és alakítjuk, amikor természetes anyagokból készült játékszerekkel inspiráljuk őket. A kisgyermek érzéleteiben éli meg a világot alaposan és mélyen. A Waldorf pedagógia biztosítja számára a szép és gazdag környezetet, melyben természetes, egészséges anyagok találhatóak, mint a fa, kő, kagyló, pamut, selyem és gyapjú. Az egyszerűségükönél és kidolgozatlanáguknál fogva a játékok felkérlik a kisgyermeket, hogy aktívan vegyenek részt képzeletükkel, és fantáziájukkal egészítsék ki azt. Ez a kreatív tevékenység később elősegíti a szimbolikus gondolkodást.

A kert, az évszakok, a felfedezések és átalakulások a természetben gyógyító balsamként hatnak a kisgyermekre. A gyermekek mély, szoros kapcsolatban vannak a Földdel, s mi ezt próbáljuk megőrizni az óvodában.

8. *Az ápoltság megtapasztalásához.* A gyermekek tudják, hogy ha valami piszkos, meg kell mosni, szeretik a tisztálkodást, tisztítást. Például szeretnek szépen fésültek lenni, mint a többiek, és örülnek a frissen mosott, fényes hajuknak ☺.

9. *Ehessen tápláló, a test és lélek számára egészséges ételt.* Olyan élelmiszereket eszünk, melyeknek ismerjük a forrását (méz-méhek, kenyér-búza, lekvár-gyümölcs), és az előállításukat is közösen végezzük (cipósütés, lekvárfőzés, salátakészítés, kásafőzés).

10. *Kapjon művészi benyomásokat, és részt vehessen különböző művészeti tevékenységekben.* A gyermekeknek a gazdag nyelvi környezetet a bábozás, az élő zene, az ének, a vers- és mesemondás biztosítja. Általuk kimondatlanul közvetítünk feléjük morális tanításokat, és teremtünk közös, meghitt pillanatokot. A rajz, akvarell, és egyszerű kézimunka projektek lehetővé teszik számukra, hogy a külső és belső világot összekapcsolják, miközben fejlesztik finom-motorikus képességeiket, és stimulálják azokat az idegpályákat, melyek a későbbi tanuláshoz szükségesek.

A Waldorf-óvodapedagógia ebben az életkorban mellőzni szeretné:

- A példakép és tapasztalati tartalmak hiányát.
- Az idő előtti, túl korai fejlesztést.
- A tevékenységekben vagy más módon megnyilvánuló egyoldalúságot.
- A gyereket körülvevő s rá ható idegességet, hajszoltságot, – ebből fakadóan – a kezdeményezési kedv hiányát.
- A rossz (beteg) példák követését, s ez által a nem egészséges testi-lelki diszpozíciók megtanulását.
- Az elidegenedést (például a természeti és az emberi világ, az ember és ember közötti kapcsolatok átláthatatlanságát; az emberi munka és a mindennapi szükségletek közötti összefüggés megtapasztalhatatlanságát).
- A magányosságot (ha a gyerek nem oszthatja meg belső élményeit mással).

A Waldorf-óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ ²

A tárgyi, a szokásbeli, az érzelmi és a tartalmi környezet bölcsője kell, hogy legyen a gyermek fejlődésének, játékának és tanulásának.

A Waldorf-óvoda minden apró mozzanatával a kisgyermek életformáját szolgálja. Igyekszik jó minőségű táplálékot adni a gyermek testének, lelkének, egész személyiségének.

A gondozás szeretetteljes tevékenységei: a testápolás, a táplálkozás, a melegen tartás, az öltöztetés-öltözködés nemcsak a gyermek fizikai szükségleteit elégítik ki, hanem egyben a lelkét is ápolják, növelik biztonságérzetét.

Ezt az „anyai” gondoskodást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának meghatározó része: e tevékenység közben folyamatosan tájékozódhat a gyermek állapotáról, testi és lelki közérzetéről. Kis rítusok alakulhatnak ki e szokásos teendők körül. Fejlődése során a gyermek egyre önállóbban látja el testi szükségleteit, majd az óvónő mintáját követve, ő is felajánlja segítségét a kicsiknek. A családi kapcsolat az egész csoportot átöleli.

A Waldorf-pedagógia az érzelmi biztonság fontosságát hangsúlyozza a kisgyermek pszichikus és mentális fejlődésében.

Ezt az érzelmi biztonságot elsősorban természetesen a családnak kell megadnia, de meg kell, hogy adja a gyermeket fogadó első intézmény, az óvoda is, mely az anyát követve egyfajta szociális anyai szeretne lenni a kisgyermek számára.

A Waldorf-óvoda áttekinthetővé teszi a mindennapi cselekvések világát a gyermek körül. A gyermek látja a felnőtt tevékenységében, hogy mi miből lesz (kenyér a búzából, baba a fadarabból, stb.), így a későbbi életkorokban is otthonosan mozog az őt körülvevő világban, s nem lép fel az áthatolhatatlan elidegenítő érzés.

A Waldorf-óvoda az életünket és világunkat átszövő összefüggéseket megkísérli érzékelhetővé és tapasztalhatóvá tenni a gyermek számára.

Óvni szeretné a gyermekkor, hogy a gyerekek csak lassan ébredjen fel a kreatív erőket felszabadító, képdús gyermeki álomvilágból. Ennek az a célja, hogy az „ébredés” után viszont valóban önállóan, biztosan, erőteljesen, éberrel tudjon élni a világban.

A Waldorf-nevelés a gyermek individuális fejlődését differenciált módon segíti, és módot nyújt lényének a közösségben való kibontakoztatására is. Lehetőséget ad valódi közösség létrehozására, melyben minden gyermeki személyiségre szükség van. Ezáltal, hogy „mindenkinek” van szerepe, a „mindenkire szükség van” élmény és a szolidaritás érzése végigkíséri őket kibontakozó életük során.

A Waldorf-óvodák csoportjai életkorilag szándékosan mintegy egyharmad-egyharmad-egyharmad arányban foglalják magukban a három óvodai „évjáratot” (ezek az úgynevezett vegyes életkori csoportok). Ezzel egyrészt nem törik meg a család természetes közegét (testvérek), másrészt a felnőtt és kisgyermek között a nagyobb gyermekekben kitűnő közvetítőket találnak, akik a csoport szokásait, ritmusait, napirendjét is teljesen természetes módon hagyományozzák át – az utánzás által – az utánuk következőkre. Az óvónő által gyakorolt nevelési stílus, módszer is a gyermek utánzási képességére épül. Követendő mintát nyújt a mindennapokban a maga tevékenységével, cselekvés-soraival, érzelmeivel, gondolataival.

A csoportvezető óvónő megteremti azokat a valós helyzeteket, amelyekben a gyermekek saját igényeik szerint feltalálják magukat. Ha kívülről nem zavarják a gyermek önbizalmát, egyre növekvő önállósággal maga jelzi fejlődését: egyre több belső és külső aktivitást mutat, egyre jobban ő is követendő mintává válhat a többi gyermek számára. Mindez csírája egy későbbi, kreatív, az életben természetesen eligazodó személyiség kialakulásának.

Az óvónő saját személyiségét állandóan fejleszti, ezáltal eleven példával szolgál a fejlődésben lévő gyermekek számára.

² Megjegyzés: Burk – érzelmi nevelés – áttekinthető világ = Érzelmi nevelés biztosítása

A mi óvodánk célja

Óvodánk célja, hogy gyermekeink testét, lelkét, szellemét az életkoruknak megfelelő érzékenységgel védje. Érzékszerveiket, fantáziájukat, akaratukat és Én-erejüket úgy ápolja, hogy azok segítsék az iskolaéretté válás folyamatát.

Óvja lényük alávetését, mellyel a felnőttek és a külvilág felé fordulnak. Olyan példákat tár eléjük (tárgyi környezet, szokások, óvónők figyelme), amit követni, utánozni szép, jó és igaz.

Óvodánkban azonos napirenddel, az itt dolgozó pedagógusok szoros együttműködésével egy nagycsaládkhoz hasonlóan, közösen éljük meg a hétköznapiakat és az ünnepeinket.

RITMUSOK A WALDORF-ÓVODÁBAN

A kisgyermek saját testi ritmusai csak lassan válnak rendszeressé. A Waldorf-óvodapedagógia ezt a folyamatot úgy segíti elő, hogy a gyermek életét mindig ismétlődő, rendszeresen visszatérő időbeosztással tagolja. Általában három év telik el az óvoda kezdete és az óvodáskor vége között. Elfogadott tény a vegyes életkorú csoportban, hogy minden gyermek máshol tart a fejlődésben, ezért tudásuk és képességeik nem lehetnek egyformák. Az óvónőből sugárzó felfogásból biztatást érezhet mindenki a maga számára arra, hogy mindenhez van elég idő, és mindennek eljön az ideje.

A Waldorf-óvoda tudatosan él a ritmikus ismétlés én-erősítő, szorongásoldó hatásával.

A témakörök, tevékenységek, művészeti foglalkozások, munkák, ételek, mesék, verses-dalok ritmikus játékok visszatérnek évi, havi, heti és napi ritmusokban. Egészséges változásban élhetik át a gyermekek az elfeledésből lassan felmerülő felismerést, az örömteljes várakozás szakaszainak végén a beteljesülést.

Az ünnepek ritmusa

Állandó ismétlődéssel térnek vissza az évkör ünnepei, a természet évszakonkénti változásai és az ezzel összefüggő emberi munkák.

(Megtapasztalják, hogy a tél után újra kibújnak a virágok, visszajönnek a fecskék, gólyák és ősszel mindez újra eltűnik. Mindenben átéli elemi és jelképes szinten a vallásos ünnepek érzelmi sorrendjét is, megjelennek az élet nagy állomásai: születés, halál, feltámadás – mindez kimondatlanul.)

Egy-egy ünnepen a mindennapi élmények tudatosan kiválasztva töltenek be egy kijelölt helyet és formát, s ezzel majd újra visszahatnak a hétköznapiakra.

Rudolf Steiner szerint az ünnepek az év és az élet forduló- és csomópontjai, amelyek a világmindenség szellemiségével kapcsolhatják össze az embert.

A természet szüntelen körforgásban, az évszakok váltakozásában – tavaszi újulásban, nyári fényben, őszi érettségben, téli álomban – éli ritmusát. Mindez a ki- és belégzés ritmusát követi, és megszabja az ember életét, munkáját. A Waldorf-pedagógia felfogása szerint alvás és ébrenlét, nyár és tél, a ki- és belégzés hasonló, egymást imitáló ritmusok, melyeknek az ember lényére gyakorolt hatását nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nevelés folyamatában sem.

- **A tavasz és a nyár:** kitágulás – kilélegzés, a megnyilvánulás és keletkező élet évszaka. A Föld ereje megmutatkozik: a rügyfakadás, növekedés, virágzás időszakát éljük.
- **Az őszi – tél ellenkező előjelű:** befelé fordulás, koncentráció, a Föld ereje is, így a növények is visszahúzódnak.

A Waldorf-óvodában ünneptől-ünnepig ezekkel a ritmusokkal összhangban próbál élni óvónő és gyermek. Születésnapokon és az év ünnepein nemcsak személyes élményt élhet meg a gyermek, hanem sokkal többet: a „közös emberit”.

Az ünnepek megformálását, bizonyos tradíciók segítik, melyek részben ősi, népi hagyományokhoz kapcsolódó „természetvallásos” megértésből, részben – a mi kultúránkban – keresztény szokásokból, részben pedig átélhető „kép”-ekből állnak.

Mivel a gyermek koránál fogva még nem értheti meg közvetlenül az ünnepek belső tartalmát, ezért az óvónő felelőssége ezeket a tartalmakat érzékekkel felfogható, átélhető formába önteni számára.

Az ünnepek megjelenítése minden évben új személyes viszonyt kíván az óvónőtől az ünnepek időt álló tartalmával és a jelképekkel. Ezekkel a jelképekkel (melyeket közvetlenül él át és ért a gyermek) akarja körülvenni

őt a hétköznapi életben. Ezen a módon tudja az ünnepek mindenkori jelenidejűségét a maga számára élővé, a gyermek számára átélhetővé tenni, az évszakokhoz, a természethez, a hagyományokhoz új kapcsolatot teremteni.

Ezen kívül a csoportszobában tükröződnie kell az adott évszak hangulatának és az évkörön belüli ünnep jellegzetességének. Ez megjelenhet:

- a képválasztásban, a szimbólumokban (egy-egy képzőművészeti alkotás reprodukciója, általában képeslapnyi nagyságban)
- a virág vagy a termés díszekben
- a használatban lévő anyagok, terítők színeiben.

Mindezek helye lehet az úgynevezett évszakasztal vagy szépszarok, amely egyben a gyertya helye is. Az óvónőtől függően ez nagyon élő és élményt keltő sarok lehet a gyermekek számára, ahol nap, mint nap találkoznak a mesevilággal is, az ünnep tartalmával, a szertartások áhítatával, közös együttlétek élményeivel, emlékeivel. (Például: karácsonykor itt van a betlehemes figurák és a jászol helye; ősszel itt bujkálhatnak a törpék, majd tavasszal a tündérek jelenhetnek meg itt.)

A természet átélésében nem elég „visszafordulni” a természethez. Pontosan meg kell figyelni jelenségeit, elmélyülni bennük, azaz el kellene sajátítani egy bizonyos „természet-érzék”.³

A gyermekkel való eleven kapcsolatában az óvónőnek lehetősége van a gyermektől tanulni: felfedezni a már ismert világot is, úgy mintha sose látta volna, átadva magát a megismerésnek, mely erőként segíti őt.

Az ünnepeknek akkor van értelmük, ha azok nem üressé vált formák – csak kikapcsolódások – hanem megszületik az emberben az ünnepet teremtő erő. Ez az erő él a hétköznapiok fáradhatatlan készülődésében, munkájában.

Ez a folyamat tevékeny, mégis türelmes várakozással teli. Van remény arra, hogy az ünnep eljön, és ragyogó fényével bevilágítja a környezetét és megszólít minket.

Minél hosszabb a ritmus, minél tovább kell várni, míg visszatér egy olyan jeles nap, mint például a gyermek születésnapja, névnapja, amit az óvodástársaival együtt ünnepelhet, annál nagyobb érzelmi töltéssel éli meg a várakozást, a beteljesülést, majd a rá való emlékezést is.

Havonta egy, illetve két ünnep tartalmával találkozhatnak a gyermekek:

- A gyermekek születésnapja
- Aratás – betakarítás – hálaadás
- Szent Mihály időszaka
- Szent Márton időszaka
- Advent – Szent Miklós
- Vízkereszt – Három király időszaka
- Farsang
- A tavasz kezdő napja
- Húsvét
- Mennybemenetel
- Pünkösöd
- Szent János időszak – a nyár ünnepe.

Az év ünnepei az óvodánkban

„Az ünnepek az év tartóoszlopai, amelyek a világmindenség szellemével kapcsolnak össze bennünket.” (Rudolf Steiner)

A Waldorf óvodában, iskolában Rudolf Steiner útmutatásai, gondolatai segítenek nekünk, nevelőknek és szülőknek megérteni és átélni a keresztény ünnepek valódi üzenetét. Ez a mai ember lelki-szellemi fejlődését tekintve az egyik legfontosabb feladat, mely által jobban megérthetjük önmagunkat és másképp tudunk fordulni a gyermekeinkhez. A gyermekek nevelésében fontos szerepet játszanak a keresztény ünnepek. A keresztény ünnepek belső tartalmát a gyermekekkel (életkori sajátosságaiknál fogva) nem lehet közvetlenül megértetni,

³ Megjegyzés: Környezettudatos magatartás kialakítása

ezért bizonyos szokások ápolása, képek és szimbólumok használata szükséges. Minden szokás és szimbólum élő kell, hogy legyen, fejezze ki az adott ünnep lényegét. A szimbólumok a csoportszoba díszítésében jelennek meg, legkifejezöbben az ún. évszakasztalon. Az **évszakasztal** állandó, kiemelt helye a csoportszobának. Amikor nincs ünnep, a természettel való kapcsolattartást szolgálja – megjelenik rajta az évszakra jellemző növény, szín, kép, forma.

A Waldorf óvodai élet szerves része az ünnepekre való előkészület, az ünnepek átélése. Az örömteli tevékenységek hozzásegítenek ahhoz, hogy az élet kialakításának elemei, fogalmai, mint értékek jelenjenek meg a fejlődő személyiségben. Az ünnepre való készülődések, az ezekhez kapcsolódó tevékenységek az érzéleteken, az átéléseken keresztül közvetve és közvetlenül is hatnak a gyermekek beszédfejlődésére. Közvetve pl.: a különböző művészeti tevékenységekkel, a napi élethez vagy az ünnephez tartozó szokások, hagyományok ápolásával, a különböző kézimunkákkal, közvetlenül pedig a mesék, versek, dalok, mozgások egységével. Az ünnepek, mint „témák” komplexitásukkal hatnak az érzékekre, az érzelmekre, az emlékezetre és így válhatnak élménnyé. Mivel az óvodai évek alatt rendszeresen van alkalmunk ezen ünnepekörök élményszerű átélésére, így az ismétlődések folyamatossága hatással van a későbbi életvezetés alakulására is.

Egy ünnep megrendezésénél lényeges, hogy a gyermekeinkkel közösen éljük át az ünnepvárás időszakát, ennek jegyében cselekedjünk és cselekedtessünk. Mindaz, amit teszünk, az az ünnepvárásban és az ünneplésben való részvételt jelentsen. Az ünnepek egy részét a családdal együtt ünnepeľjűk, más részét az óvodában, néhány azonban – Karácsony, Húsvét, Pünkösd – otthon teljesedik be, az óvodában csak a készülődést éljűk meg.

Az évkör ünnepei szorosan összefűggnnek a természet változásaival, ritmikusan követik a Föld körforgását. Ez a ritmus a szervezetben a légzés folyamatban is megfigyelhető, a ki- és belégzésben.

Betakarítás és hálaadás időszaka a szeptember

A tanév kezdésekor ezzel az ünnepekörrel a természethez, a szokásokhoz kapcsolódva a betakarítással, a télire való begyűjtéssel, a befűzésekkel, és az ezekbűl adódó közösséget alakító tevékenységekkel kezdjűk el az óvodai életet.

Az év első napja is egy ünnep, hiszen ekkor költöznek be a legkisebbek az óvodánkba. Mi virágokkal elődíszítjűk a helyűket az űltűzűben, és közösen a szűlűkkel nekilátunk a szilvalekvár befűzésűnknek, melyet a kerti űstben fűzűnk az apukák, anyukák segítségével. A finom lekvárt aznap meg is kűstoljűk.

Szeptemberben a gyermekek maguk is hoznak különféle terméseket, gyűműlcsűket, melyeket az évszakasztalon helyezűnk el. A reggeli kűrűk alkalmával a gyűjtűtt termésekkel kapcsolatosan, az otthoni és természetesen a közösen átélt élményeinkrűl beszélgetűnk.

Ezt a bűsűges idűszakot szeptember végén a betakarítás-űnnepel zárjűk. Ekkor fogyasztjűk el az űnnepi, közösen készített almáspitűnket. Évszakasztalunkra és kűrű gyűlnek a szűp formájű termések, kalászok, zűldsűgek, gyűműlcsűk. Az itt összegyűlű finomságokat folyamatosan felhasználjűk. A vázákba érkeznek az űsz legszűbb virágai, és megjelennek a bogyűk, gombák, tobozok is. Az űnnep lezárásaként a hálánkat fejezűk ki a természetnek, így alakítva a gyermekekben a természet iránti szeretetet és tiszteletet. A mélyen érzett hálaérzűs késűbb az iskolás gyerekeknél szeretetkűpeességet alakul át, az ifjűkorban pedig továbű alakul cselekvési kedvű, kötelességtudattá.

A közűs almászűret a családokkal a betakarítási idűszak kedves programja; ilyenkor a gyermekek saját kis kosárkaikba szedhetik a gyűműlcsűket.

Ritmikus kűrűjátékunk

Ebben az űnnepkűrűben olyan verseket, dalokat választunk, amelyek a betakarításhoz kapcsolűdnak. Olyan mozgásokat építűnk be a kűrűjátékokba, amelyek a betakarítás, a begyűjtés során megjelennek az emberek mindennapjaiban. Pl. a kaszálás mozdulata, kévegűjtűs, űrlés, csépelés, diűtűrűs, gyűműlcsűszedés, szűretelés mozdulatai. Választunk olyan mozdulatokat is, melyek a gyerekek közötti kapcsolatok fejlesztését elősegítik, mivel a betakarítás, a begyűjtés mindig is közösségi munkaként építette és ápolta az emberek kapcsolatait. (Pl. páros mozdulatok, mint a diűtűrűs, vagy a zsuppolás stb.)

Mese

Ebben az idűszakban általában rövid vagy láncszerű meséket szoktunk választani, illetve olyan meséket, amelyekben a legkisebb gyűzedelmeskedik, vagy pedig tartalmában kötűdik az űnnepkűrűhű. A láncmese

szerkezettel, az ismétlődésekkel, a biztonságérzetet kívánjuk alapozni. A szófordulatok ismétlődésével a szókincsbővítést, az emlékezetet, és természetesen a belső képalakító-képesség alakulását is elősegítjük. Azzal, hogy a legkisebb győzedelmeskedik, az újonnan érkezett gyermekek bátorságát, belső erejét kívánjuk alátámasztani.

Az ünnepkör tevékenységei

Különböző termések, gyümölcsök, zöldségek gyűjtése, feldolgozása. Gabonamagvak őrlése, az elkészült lisztből cipók sütése, befőzések, aszalások. Termésekből fűzerek, formák készítése, melyek a kézügyesség fejlesztése mellett a beszédszervek formálását is elősegítik, a hozzájuk kapcsolódó ritmusok – rigmusok hangoztatásával a beszédkésztséget, kiejtést fejlesztik.

Szabad játékidőben a következő játékok szoktak megjelenni:

Piacos játékok, barkácsolt eszközökkel való játék, a felnőttekkel való ölbéli és höcögtető játékok, tenyérjátékok, ujj-játékok, stb.

Szeptember végén kezdődik a Szent Mihály időszak

Miután az őszi időszak terménybetakarításán túlvagyunk, ezen évszaknak egy másik fontos ünnepe felé szeretnénk fordítani figyelmünket. A napok észrevehetően rövidülnek, azaz a külső napfény egyértelműen csökken és az életerők visszahúzódnak a természeti folyamatokból. Ez az időszak szeptember 29-ével kezdődik.

„Ha a napok rövidülnek,
Fényesebbé válnak a szívek,
S az ősz felett fénylik Szent Mihály.
Szent Mihály, Idők ura,
Te igazi kenyeret adsz
És új ruhát!” (Heinz Ritter)

Mihály a bátorság képviselője. Nem hátrál meg, bátran szembe néz feladatával és az ellenhatalmat belső lelki erejéből le tudja győzni. Erre utalnak képek formájában az ismertetőjelei (kard, lándzsa, mérleg, földgolyó, harc a sárkánnyal). A kisgyermekek az olyan lelki erőket, mint pl. a bátorság, meseképekben fogják megeleveníteni, ha pl. egy királyfi kihívásairól, próbáiról, vagy önmaga legyőzéséről hallanak. Ezzel azonosulnak, együtt szenvednek, aggódnak vagy örülnek, ezzel erősítik magukban a bátorság lelki képességét.

Ebben az időszakban az évszakasztalon megtalálható Szent Mihály mérlege, melynek egyik serpenyőjébe egy nagy fekete kő kerül, ez a gonosz jelképe. Ezt próbálják kiegyensúlyozni és legyőzni úgy, hogy minden nap egy kis fehér kavicsot tesznek a mérleg másik serpenyőjébe, amely a jó szimbóluma. Az időszak végén a mérleg átbillen a fehér kövecskék javára, szimbolizálva: „A sok apró, jó cselekedettel legyőzzük a gonoszt”.

A hónap végén bátorság próbát tesznek a gyerekek. A pedagógusok döntenek el, milyen formában történik a próba. A gyerekek a próba folyamán a négy elemmel találkoznak (föld, levegő, víz, tűz).

Ritmikus körjáték

Az ünnepkörhöz olyan verseket, dalokat választunk, melyek tartalmukban a bátorságról, az ügyességről, az erőről, a jó és rossz harcáról szólnak. Olyan mozgásokkal támasztjuk alá ezeket a verseket, dalokat, amelyek ügyességet, erőt, egyensúlyérzékletet kívánnak. A páros mozdulatok a kapcsolatok alakítását is segítik az egymásra való figyelem, érzékenység, a bizalom erősítésében. Pl. láblógatások egymás kezének megfogásakor, fél lábbon ugrások, szökellések, húzogatások stb.

Mese

Ebben az időszakban olyan meséket válogatunk ki, melyekben a főhős kiszabadítja a királylányt a sárkány fogságából és azt legyőzi. Olyan meséket mesélünk, melyekben győz az igazság és ennek jutalma is van; és akár egy táltos ló is segíti a mese főhősét.

Az ünnepkör tevékenységei

Festéssel papírsárkányt készítünk, melyet a bátorságpróba után meg is reptetünk a kiserdőben.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

Piacos játék, ahol a gyermekek mérleggel méricskélnek, válogatnak, rakosgatnak különböző terméseket, melyeket előzőleg gyűjtöttek. Kövekből, gallyakból utat, várost építenek. Ebben az időszakban szoktak megjelenni a mesék bizonyos elemei a szerepjátékokban, illetve a bábozás. Megjelennek még ezen kívül a különböző höcögtető, hintáztató játékok is, melyeket a nagyobbak is - utánozva bennünket – a kisebbekkel játszanak. Ugyancsak erre az időszakra esnek azok a játékok, melyek segítik a versek, mondókák és a hozzájuk tartozó mozgásokon keresztül a gyermekeket abban, hogy saját testüket és annak határait megismerhessék. Ezeket a játékokat a reggeli kör előtt szoktuk játszani.

Szent Márton időszak

Novemberben elhajlik az idő a Mihály időszakból, s felvértezve Szent Mihály bátorságával, erejével és igazságosságával haladunk a Szent Márton ideje felé.

November 11-én a lámpás ünnepünkön Szent Mártonra emlékezünk (szül. 316.), aki személyesen valósította meg az Újszövetség ígét: „Amit a legkisebb testvéreim közül eggyel tettetek, velem tettétek.” (Máté 25,40) Ezért lett Márton a keresztény testvéri érzés példája, aki megosztotta köpönyegét egy koldussal. A lámpás ünnepet közösen ünnepeljük a családokkal. Ilyenkor az udvaron rakott közös nagy tűzről meggyújtjuk lámpásainkat, mellyel rövid sétát teszünk a kiserdőbe.

A napokat megkurtítja a hosszú, fénytelen éjszaka, amibe majd lámpásainkkal viszünk fényt november 11-én a Lámpás-ünnepünkön. Olyan ez, mintha a gyermekek a távozó napfényből ajándékba kaptak volna még egy utolsó, amit gondosan vigyázva, énekelve maguk előtt hordoznának kis lámpásaikkal.

Az ünnepre készülünk az őszi szünet utáni héttől. Márton legendáját idézzük fel délelőttönként a reggeli dramatikus játékunk folyamán egy rövid történettel, és megfestjük a lámpás alapjául szolgáló papírt. A gyermekekkel közösen készítjük lámpásainkat délelőttönként.

Az ünnepkör másik jelképei a törpék. Ők azok a lények, akik a földben a gyökerek közt élnek, kristályokat, nemesfémeket fényesítenek, csiszolnak, hogy megőrizhessék bennük a nap fényét, melegét a számunkra. A földbe visszahúzódó szellemi erőket jelképezik, a kincsek, amiket őriznek, a föld mélyére levitt fényből születnek. Ilyenkor szívesen tisztogatunk gyökeret, farönköket, és csiszolunk köveket a gyermekekkel az épülő kis manóvárainkba.

Ritmikus körjáték

Márton időszakban általában az évszakhoz, időjáráshoz kapcsolódó verseket, dalokat választunk. Megjelennek a manókról, törpékről szóló versek is. A verseket, dalokat különböző járásokkal, guggolásokkal, forgásokkal, futásokkal, befelé és kifelé haladó mozgásokkal kísérjük. Fontosnak tartjuk, hogy egy-egy mozgást, térformát lehetőleg több irányban is végezzünk. Pl. kint-bent, lent-fent, kifelé-befelé, stb.

Mesék

Ebben az ünnepkörben olyan meséket választunk ki, melyek az adakozásról, a lemondásról, az adni és kapni tudásról szólnak. Választunk még törpés meséket, melyekben a törpék a bölcsességet, a huncutságot, a jóságot egyaránt szimbolizálják.

Az ünnepkör tevékenységei

Festett papírból lámpásokat készítünk, sütünk süttőket, kenyeret és almás süteményt. Töklámpásokat faragunk.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

Asztalok, székek és térelválasztók segítségével, nagy borítókendőkkel a gyermekek barlangot, kuckót építenek, ahol törpészet játszanak. Incelkednek társaikkal, gyűjtögetnek a barlangba élelmet, kincseket stb. Az összegereblyézett levelekből kupacokat építenek, amin aztán fáradhatatlanul ugrálnak.

Advent

A külső fény belső fényként szeretne kigyúlni a lelkekben. Az idevezető út ráhangolódás az ünnepre. A gyermekeket saját példánk által hangoljuk rá a jó szokásokra, tanítjuk a gyakorlandó magatartásokra, ezzel készítetve utánpótlást. Például a várakozás, a türelem.

Reggelenként közösen a szülőkkel karácsonyi énekeket énekelünk az adventi koszorúnk körül. Így napról-napra egyre jobban ráhangolódunk az ünnepi hangulatra, és sorban meggyújtjuk az adventi koszorú gyertyáit.

Szent Miklós észrevétlenül látogat el hozzánk, nálunk hagyva finomságokkal teli zsákját. Puttonyában találunk arany diót, mézeskalácsot, almát és sok-sok mogyorót, amit közösen fogyasztunk el a hideg napokon. Szent Miklós a Krisztusgyermek előhírnökeként jön, és nem mint a morál megtestesítője, vagy nevelői segítség. Nem ítélt, hanem örömet mutat.

A négy adventi vasárnapban világunk négyes számjegye köszön vissza. Négyes világunk így épül fel: a nehéz kövek birodalma, a szervetlen anyagok legfejletlenebb része; erre épül a növényvilág, afölött az állatok világa áll, és végezetül ezt megkoronázza az emberiség birodalma úgy, ahogy az a világ fejlődése folyamán kialakult. Ez a "mi" világunk... ezt a világot építjük, ápoljuk a kis adventi tálcánkban.

Ünnepünk: Adventi kert – Adventi spirál

Karl König Camphill (A Camphill-mozgalom alapítója, Rudolf Steiner munkatársa) álmában jelent meg ez szimbolikus kép, mely azóta elterjedt a Waldorf-intézményekben adventi ünnepként, melyet hívnak kertnek, és spirálnak is. Maga az adventi spirál fenyőágakból, örökzöld növényekből spirál alakban kirakott forma, amelyben ősi szimbólumok jelennek meg.

Minden ember egyedül, almával és gyertyával a kezében végigjárja ezt a spirális ösvényt, és a spirál közepén elhelyezett nagy gyertyával meggyújtja a sajátját, amelyet kifelé haladva a maga választott helyre, egy ötágú csillagra helyez. Közben útját társai az idei adventi dalokkal kísérik (gyermekek esetében), várakozással, csönddel, tiszteletben tartva az egyéniségét. Életutunk újrájárása ez. Visszatekintés a születésig.

Ezt az ünnepet külön ünnepeljük a gyerekekkel, és a felnőttekkel.

Az évszakasztalunkon és az adventi kis tálcánkban megjelenik a betlehemi jászol.

Nincs olyan gyermek, amelyik ne találna valamilyen kapcsolatot a jászol egyes figurái és önmaga között. Szívesen játsszák Mária, vagy József szerepét, vagy éppen pásztorok vagy báránykák akarnak lenni. Naponta eljátszott Betlehemesünkben mindenki részt vesz, saját indíttatásból vállalva szerepét, nemtől, szereptől függetlenül.

Ritmikus körjáték

Advent idejében pásztorjátékot játszunk a gyerekekkel. Ezek a játékok Mária és József szálláskeresését a pásztorok szemszögéből mutatják be. A pásztorok a földiességet, az emberi sorsot érzékeltetik. Ezekben a játékokban törekszünk arra, hogy minden gyermek számára legyen egy szerep, amelyet a játék folyamán átélhet, így mélyítve el kapcsolatát a szereppel, mely belső emlékké válhat számára. Mivel minden nap eljátszunk a történetet, így több szerep átélésére nyílik alkalmunk minden gyermeknek. Könnyen megtalálhatják azt a szerepet, amelyben jól érzik magukat, és megfelel személyüknek, képességeiknek. Az óvodában töltött három év alatt az összes szerepet eljátszhatják. Ez az azonosulás olyan emlék és élmény lesz számukra, mely segíti majd őket „Énjük” kialakításában.

Mesék

A mese kiválasztásánál is szempontnak tekintjük, hogy a mese a szálláskeresést mutassa be törekedve a bibliai történet megismerésére.

Az ünnepkör tevékenységei

Ebben az időszakban délelőttként az adventi tálcáinkat készítgetjük olyan sorrendben, ahogyan a Földön az élővilág fejlődött. Első héten köveket és földet rakunk a tálcába, a második héten mohát és kérget, a harmadik héten gyapjából báránykákat készítünk bele, majd a negyedik héten megjelenik az ember (méhviaszból Máriát,

Józsefet és a Kisjézust készítjük el). Így szimbolizálva a betlehemi jászolon keresztül az ásvány-, a növény-, az állatvilágot és az emberek világát.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

A szabad játékban is megjelennek a pásztorjáték figurái, a jászol és a barlang.

Vízkereszt – Három királyok

A karácsonyi ünnepekört a Vízkereszt zárja, a Három királyok időszaka. A téli szünetből visszatérve elevenítjük meg délelőttönként a Három király történetét egy másik aspektusból. A Három királyok oldaláról közelítünk, mivel a Három királyok más minőséget jelenít meg a gyermekek számára. Ez a minőség az égi bölcsességet, a jövőbe látás tudományát jelenti. Így élhetik át a gyermekek a születés két pólusát. Az ünnepkör másik része a Vízkereszt, vagyis a megkeresztelkedés, ami új lehetőséget hordoz. Ez a reménység a csillagok időszakát hozza el nekünk. A csillag az Isten Fiának szellemi jelenléte, amely a gyermekre világított. Ezért ennek az ünnepnek a szimbóluma a csillag. Ebben az időszakban a télre is odafigyelünk, és megpróbálunk minden a tél adta lehetőséget kihasználni a gyermekekkel, így közelítve a természethez (pl. jégfestés). A magyar hagyományokhoz kapcsolódva ebben az időszakban kezdjük el a gyermekekkel a gyapjűmunkákat a különféle fonások és körmöcskék segítségével.

Ritmikus körjáték

Három királyok játék eljátszása. Téllel kapcsolatos mondókákat, verseket, dalokat választunk. Olyan mozdulatokkal kísérjük ezeket, melyek bentről kifelé indulnak, ill. az évszakhoz, a téli játékokhoz kapcsolódnak.

Mese

Az ünnepkör tartalmához kapcsolódva olyan mesét választunk, amiben a bölcsesség, a jövőbe látás tudománya, a szeretet, egészség-gazdagság megjelenik.

Az ünnepkör tevékenységei

Színes selyempapírból csillagokat hajtogatunk, melyekkel az ablakokat díszítjük. Ebben az időszakban a gyermekek körmöcskén kötőket vagy különböző fonásokat készítenek.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

A szabad játékban továbbra is jelen van a bábozás. A fiúk egyre magasabbra építenek, hogy elérjék a csillagokat. A lányok az elkészült kötőkkel új ruhába öltöznek és kézimunkákkal foglalkoznak.

Farsang

A farsang időszaka egy könnyedebb, felszabadultabb ünnepet jelent az év ritmusában. A kisgyermek játékában nap, mint nap megjelenik a „más bőrébe bújás”, a szerepjátszás. Ezért a farsangi ünnepen nem a jelmez a főszerep, hanem a hangsúly a farsangi témán (pl. mesterségek, mese, állatok, erdő lakói stb.), és a mulatságon van. Természetesen a finom farsangi fánk sem hiányzik.

Ritmikus körjáték

A körjáték mindig a farsangi témához kapcsolódó versek, dalok, mozgások együttesében valósul meg. Körjátékok, kör- és páros táncok, tánclépések, ügyességet, gyorsaságot kívánó játékok alkotják a mozgások alapját.

Mese

A farsangi időszakban vidám, a farsangi témához kapcsolódó népmeséket választunk.

Az ünnepkör tevékenységei

Szövések, fonások, körmöcskézések és az adott farsangi témához kapcsolódó tevékenységek.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

A szabad játék során is természetesen ezek a témák jelennek meg, mint pl. a horgászás, a tánc, mesék szerepekkel történő dramatikus eljátszása, mosás, takarítás, orvosos játék stb.

Húsvét

A húsvét tulajdonképpeni tartalma a halál és a feltámadás, melynek egyik szimbóluma a mag. Ezért csodálatos, és mélyértelmű tevékenység a gyermekkel magot ültetni a Húsvétot megelőző időszakban. Így készülünk a Húsvéti kis kertecskénkkel, melybe az ősszel leszemezett, és otthon őrzött búzát ültetjük a kis búzászsákjainkból. A búzás kertecskénkben megjelenik a nyúl és a tojás is, mit a Húsvét örök szimbólumai. A nyúl az önzetlenséget jelképezi, a feláldozást. A krisztusi példát tehát így tudjuk közelívé tenni a gyermekek számára.

Amikor a szünet után először jönnek a gyermekek, tapasztalhatják, hogy itt az óvodában is Húsvét volt. Az évszakasztal mellett egy fácskák áll, melyre annyi tojás van felakasztva, ahány nap eltelt Húsvét óta. A fehér tojások egy kosárban várják, hogy húsvéti tojássá változzanak át, és felkerüljenek a fácskára. A Húsvét utáni 40 napot (Mennybemenetelig) érzékeltetjük a tojások akasztásával.

Ritmikus körjáték

A húsvéti időszakban is kapcsolódunk a természet és változásainak versekkel, dalokkal történő megjelenítéséhez. A magyar népszokások dalai, versei közül is válogatunk, így ápolva a kapcsolatot a hagyományainkkal. Az ünnephez kapcsolódva a körjátékban a szimbólumokat is megjelenítjük: pl. a nyúl alakja, melynek mozgását, szokásait, gyorsaságát ezen a módon hozzuk a gyermekekhez közelebb.

Mese

A húsvéti időszak meséiben megjelenik az átváltozás, a halál-feltámadás képe.

Az ünnepkör tevékenységei

Húsvéti kertecskét készítünk egy agyagtálcába, amibe földet morzsolgatunk és búzamatot ültetünk. A kertben elültetjük a veteményeinket és folyamatosan gondozzuk őket, figyeljük növekedésüket.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

A szabad játékban sütnek, főznek, takarítanak és vendégeket várnak a gyermekek. A szabadban fogócskáznak, fára másznak és hintáznak.

Mennybemenetel és Pünkösöd

A Mennybemenetelkor arra emlékezünk, hogy Krisztus 40 napig jelen volt tanítványainál, majd a 40. napon új dimenzióba költözött. A Mennybementel napján a 40 színes tojás aranyszínűvé változik. Az ünnephez tartozó szimbólumok, melyekkel közelkerülünk az ünnep tartalmához: pillangó (a teljes metamorfózist szimbolizálják), pittypang, szappanbuborék. Az ünnepen fehér ruhát viselünk, „selyemszárnyakkal” repkedünk, óriás buborékokat fújunk, és madártollat táncoltatunk.

Pünkösdkor a magyar népi hagyomány szerint pünkösdi királynét és királyt választunk.

Ritmikus körjáték

Az időszak jelképeit, az időjárást, az évszak változásait jelenítjük meg körjátékainkban. Így kifejezetten mozgással párosítva: pillangó – repkedés, szél – hajlongás, tekeredés, eső – ujjmozgás, kopogás. Néphagyományainkban fellelhető párvalasztásos játékokat játszunk.

Mese

Az időszak meséiben szintén az átváltozás, a halál-feltámadás, a levegő és tűz minőség jelenik meg.

Az ünnepkör tevékenységei

Gyapjúpillangót készítünk és reptetünk, pittypangot fújunk, gyermekláncfűből koszorút készítünk.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

A húsvéti szünet után a teljes délelőttöt kint töltjük a gyerekekkel. Ez számtalan lehetőséget rejt a nagy mozgások terén, mely harmóniában van a természet kivirágzásával, újjászületésével.

Június - Nyárünnep

Röviddel Pünkösöd után az üde zöld nyáriassá változik. Ebben az időszakban a természet teljes kibontakozását éljük át. Teljes birtokba vesszük az udvart, lehet pancsolni, vizezni, a homokozóba folyót és gátat építeni. Sok kedves gyümölcs érkezik, amiket a gyermekek nap, mint nap hoznak az óvodába, hogy közösen elfogyasszuk. Az évet egy nagy, közös, vidám ünneppel zárjuk. Ajándékként a búcsúzó gyermekek szülei báboznak, majd a kertben mindenki próbára teheti ügyességét, kitartását különböző játékos feladatokkal. Aki megéhezik, falatozhat különféle gyümölcsökből és palacsintákból. Ezen az ünnepen az új családok is részt vesznek, akik majd szeptembertől csatlakoznak hozzánk.

Ritmikus körjáték

Az időszak jelképeit, az időjárást, az évszak változásait jelenítjük meg körjátékainkban versek, dalok és mozgás által. A nyárra jellemzően megjelenik a víz, a vízi állatok, a virágok, gyümölcsök és egyéb a természetre jellemző képek.

Mese

Az időszak legjellegzetesebb meséje a Csipkerózsika.

Az ünnepkör tevékenységei

Kertészkedés, locsolás. Az iskolába készülő gyerekek a végső simításokat végzik az „iskola-munkájukon”.

A szabad játékidőben az alábbi játékok szoktak megjelenni:

A gyermekek fagyaltozót és cukrászdát nyitnak a homokozóban. Örömmel keresik a szivárványt a vízsugárban, a homokozóban egész kis birodalom születik tóval, folyóval, hegyekkel és szakadékokkal.

A hét ritmusa

Egy-egy időszak ünneppel fejeződik be a Waldorf-óvodában, amelyre azt megelőzően hosszabb ideig „készülnek” a gyerekek. A heti és mindennapi tevékenységekben bekövetkező egyre gyakoribb enyhe változásokból lehet érzékelni azt, hogy az ünnep közeledik.

Az óvoda berendezése, színei, virág és növény díszei az évszakasztalon, a választott mesék, versek és dalok tartalma, a tevékenységek és munkák jellege – mindez együtt, egyértelmű nyelven beszél a kisgyermek számára érzékelhető szinten arról, hogy milyen időszakban él ő éppen. A hét napjaihoz kötődő, mindig vissza-visszatérő azonosságok tagolják a hetet érzékletesen. Az óvónő mindezt nagyon tudatosan alakítja ki úgy, hogy a változásokat a művészeti tevékenységek heti ritmusában is fel lehessen fedezni: a rajzolás, festés, sütés, gyapjúkép készítés és a viaszozás is tükrözi az adott időszakot, és egyben alapanyagul is szolgál az ünneplés eszközeihez.

Ezek így kapcsolódhatnak például a heti művészeti foglalkozásokhoz:

- lámpás a gyermek saját festményéből
- papírsárkány, pillangó a gyermek rajzából
- különböző formájú és fajtájú sütemények az ünnepekhez
- a betlehemes tál figurái viaszgyurmából
- angyalok, nyuszik, madarak gyapjúból.

Az évi, havi, heti ritmusok a Waldorf-óvoda évtrendjében is megjelennek.

Havi változásban mindig az idényjellegű zöldségek, gyümölcsök szolgálnak táplálékul, a hét napjait pedig a feldolgozott gabonafajták különböztetik meg.

Példa az étkezésben a heti rendre:

- Hétfő – rizs;
- kedd – árpa;
- szerda – köles;
- csütörtök – rozs;

- péntek – zab;
- (szombat – kukorica;
- vasárnap – búza).

Heti művészeti tevékenységeink

Hétfő - Gyapjúkép készítése: A sok színnel megfestett kártolt gyapjúdarabokat filclapokra téve készítik munkáikat a gyermekek. A „levegős” gyapjúból levegős, kevésbé kontúros kép születik. Kiállítás után az alkotások szétszedhetők, a pamacsok legközelebb újra használhatók.

Kedd - Festés: Akvarell-technikával dolgoznak a gyermekek. Ez azt jelenti, hogy a jó minőségű papírt vízbe mártva, széles ecsettel színeket futtatnak szét a papíron. Csak a három alapszínnel (piros, kék, sárga) festenek. Így tudják megtapasztalni az alapszínek találkozásából születő összes többi színt is. Az egész festésben maga ez a színélmény a fontos, no meg a kontúr nélküli, egész lapot betöltő, lelket átmozgató kép.

Szerda – Euritmia, rajzolás: Színes téglá formájú viaszkrétával rajzolunk. Lehet az élével, sarkával, oldalával különböző minőségű vonalakat, formákat létrehozni. Már az egész picikék (Baba-Mama csoportosok) is meg tudják fogni ezeket a színes téglákat. Minden rajzra gondosan ráírjuk készítője nevét és a dátumot, majd mindenkinek saját rajzos dobozában gyűjti.

Csütörtök – Cipógyúrás és -sütés: A gyermekekkel közösen tésztát készítünk az előző nap ledarált magvak lisztjéből és az előzőleg eltett, majd feloldott kovászból. A tésztát pihentetjük, majd figyeljük növekedését. Amikor megkelt, az asztalt a teknőt körbeállva jól meggyúrjuk. A gyermekek a tésztából kis maréknyi darabot kapnak, melyet megformáznak és hazainduláskor megkapnak. Az óvónéni közben a csoport tízóráirára készíti a kis cipókat.

Péntek - Gyurmázás: a formázáshoz élénk színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviaszgyurmát használnak a gyermekek. Fontos, hogy a viaszgyurma átvéve a kis kezek melegét maga is hőt sugároz.

A nap ritmusa

A kisgyermek igényli az ismert és áttekinthető ismétlődésekkel tagolt időrendet. A családban is fontos a kisgyermek számára az étkezések, a lefekvések és felkelések, a séták és más tevékenységek tagolt rendje, ugyanúgy igényli ezt az óvoda rendjében is. A Waldorf-pedagógia a gyermek napját úgy tagolja, hogy a koncentráltabb tevékenységek után mindig egy szabadabb következik. Ez által ritmusa lesz a napnak, mint ahogy a lélegzésnél a ki- és belégzés váltakozik. Így lesz képes a gyermek egészségesebben élni, mélyebben aludni, sőt egészségesebben lélegezni fizikailag is. Ezek a folyamatok ugyanis jelentős mértékben függenek a lelki feltételektől.

Ha túl sok az élmény és túl kevés a szabad játék, amiben fel tudná dolgozni az élményeket, akkor egészségtelenül elfárad a gyermek; ha viszont túl kevés az élmény, akkor unalom és érdektelenség lép fel, ilyenkor nem alszik elég mélyen és fáradtan ébred fel.

A napirend kiépítése az óvónő feladata, s ebben is természetesen nagymértékben tekintetbe veszi a helyi igényeket, lehetőségeket és szokásokat. Fontos szempontok a következők:

- Olyan rendszer alakuljon ki, hogy minden gyermek végig részt vehessen a csoport életében (az óvodai napnak közös kezdése és befejezése van).
- Egymás után következzenek inkább rövidebb időtartamú, az óvónő által „vezetett helyzetek”, és hosszabb „szabadon választott tevékenységek” (játék), felfrissítő váltakozásban.
- A különböző tevékenységek jellegét tekintve maradjon minden nap azonos felépítésű, de a tartalma a heti, havi ritmusokban változatosan térjen vissza. Természetesen legyen helye a kivételeknek és kivételes alkalmaknak is.
- Vegyék figyelembe a délelőtti és a délutáni közötti minőségi különbséget.

Napirendünk

Óvodánkban a gyermekekkel igyekszünk minél több időt kint tölteni a szabadban, ezért napirendünkben az év folyamán apróbb (időrendbeli) eltérés lehetséges. Így a tavaszi és őszi napéjegyenlőség közti időt (tavaszi szünet

utántól Mihály napig) a délelőtt teljes hosszában az udvaron töltjük. Ekkor előtérbe kerülnek a kinti tevékenységek, mint a kerti munkák, növény gondozás, terményfeldolgozás, famunkák.

Általános napirendünk:

- -8.20-ig: Megérkezünk, üdvözljük egymást, köszöntjük a napot, majd ritmikus játék
- 8.20-10.00 : Az egyik óvónéni a gyermekek segítségével feldarabolja a zöldséget vagy gyümölcsöt a tízóraihoz.
Művészeti tevékenység
- 10.00-10.10 : Rendrakás, WC használat, kézmosás
- 10.10-10.30 : Tízórai
- 10.30-10.40 : Gyertyagyújtás, fohász
- 10.40-11.00 : Mese
- 11.00-11.15 : Mosdó, WC használat, kézmosás, öltözködés
- 11.15-12.25 : Udvari játék
- 12.25-12.30 : Búcsúzás, hazamenetel
- 12.30-13.00 : Ebédelés
- 13.00-13.10 : Mosdó, a délutánosoknak fogmosás
- 13.00-13.10 : Hazamenetel, a délutánosoknak előkészülés a pihenéshez
- 13.10-13.20 : Mese, elcsendesülés
- 13.20-15.15 : Pihenés, alvás
- 15.15-15.30 : Folyamatos ébredés
- 15.30-15.45 : Uzsonna
- 15.45-16.15 : Folyamatos hazamenetel
- 16.15-16.30 : Takarítás, rendrakás

A délutánosság

A Waldorf-pedagógia a kisgyermek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyermek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba. A közösségben kapott ingerek feldolgozásához a zavartalan feltételek elsődlegesen itt teremthetők meg, hiszen a kisgyermeknek maga a közösségben való lét is tanulandó feladat, állandó figyelmet, alkalmazkodást kíván tőle. **Amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyermek délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.**

A délutánra való felvétel nem lehet automatikus, minden esetben **egyéni**, az egyes gyermekekre és családra vonatkozó **döntést igényel**.

Az óvónők és szülők személyes beszélgetésen vesznek részt. Az óvónők részéről fontos az alapos pedagógiai tájékoztatás a Waldorf-pedagógia általános, embertani szempontjairól, a délután rendjéről, valamint a szóban forgó gyermek személyes fejlődéséről, óvodai jelenlétéről. A szülők részéről pedig szükséges a helyzetük kellő feltárása, csak ezután következhet a közös mérlegelés. A döntést természetesen a szülőknek kell meghozniuk!

A tudatos, körültekintő döntés meghozása után a gyermek is könnyebben elfogadja a hosszabb óvodai tartózkodást.

Délutánosság az óvodánkban

Óvodánk Gödre költözése óta fővállalja a dolgozó szülők gyermekeinek délutános ellátását. Ebédelés után fogmosás következik, majd lefekvéshez készülődnek a hálószobában, saját matraccal és takaróval ellátott kis faágyakra. Egy szép dal közben betakarják a gyermekeket, majd mesét olvasnak az óvónénik.

Mese után mindenki elcsendesedve pihen vagy alszik. A pihenő idő végén az óvónéni halkán dúdolászva ébresztgeti őket, kerülve a harsány, hirtelen mozdulatokat.

Amikor mindenki felkelt, kézmosás, uzsonna következik. Uzsonna után játszanak, míg a szülei megérkeznek. A gyermekek elfogytával az óvónénik kitakarítanak és visszarendezik a csoport- és alvós szobát.

Nyitvatartás, szünidők

A gyermek valódi szomatikus és pszichés szükségletei ebben az életkorban egyrészt megkívánják a családon kívüli kapcsolatépítés lehetőségét, másrészt mintegy félnapos, de inkább négy-öt órás csoportban tartózkodás után feltétlenül szükségük volna arra, hogy visszatérhessenek személyes életükbe.

Az óvoda a szülők munkaidejéhez többé-kevésbé alkalmazkodva reggel 7 órakor nyit. Nem túl korán, mert a gyermeknek ki kell aludnia magát. Általában fél 8-kor érkeznek az első gyermekek, majd 8.20-ig mindenki megérkezik. Ennek az időpontnak a betartását azért kéri az óvónők, hogy a (minimálisan egy órai) benti szabad játékra lehetősége legyen minden gyermeknek.

A Waldorf-óvoda igyekszik a szülőket arról tájékoztatni, hogy a gyermek érdeke megkívánná, hogy délben hazamehessen, mert maga a csoportban tartózkodás is fárasztó számára. Az volna a kedvező, ha a gyermekek az ebédet már otthon ehetnék meg, s a délutáni alvás után egy sokkal nagyobb és megnyugtatóbb személyes térben játszva és merengve dolgozhatnak fel a délelőtti élményeiket. Akinek nincs erre lehetősége, annak megoldott a délutáni pihenés az óvodában. Mivel azonban a szülőre való várakozás igen nehéz a gyermekek számára, ezért a szülőket megkérjük, hogy minél hamarabb próbáljanak meg jönni a gyermekekért délután. Az óvoda 16.30-ig tart nyitva.

A ritmikus váltásokba és változásokba tartoznak a pihenők és a szünetek ugyanúgy, ahogy az alvás hozzátartozik az emberi természet ritmusához. Negyedévenként szüksége van a gyermeknek legalább egy-/kéthetes szünidőre, amikor a gyermek az óvodában szerzett tapasztalatait beleviszi saját életébe és feldolgozza.

Ilyen pedagógiai megfontolásból (a Waldorf iskolákhoz hasonlóan) szüneteink a következő képpen alakulnak:

- Őszi szünet
- Téli szünet
- Sí szünet
- Tavaszi szünet
- Nyári szünet

A kifáradás hosszabb idő után többek között irreverzibilis dekoncentrációs folyamatokat is elindíthat.

A WALDORF-ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI

Háztartási, kerti munkák, kézművesség

A gyermekek minden tevékenysége az óvónő jelenlétében vagy tudomásával folyik. Teljes figyelemmel és mindig érdeklődve kíséri a Waldorf-óvónő a körülötte zajló eseményeket. Minden, a csoport életéhez szükséges munkát (öltöztetéstől kezdve a takarításig) az óvónő végezi, a gyermekek előtt. Alapelve, hogy az óvodai időben az óvónő semmit sem csinál, amit gyermekek nem utánozhatnak. (Ezért az adminisztrációs munkára és a szülővel való beszélgetésre a gyermekekről csak a gyermek távollétében kerít sort.) Tudatában van annak, hogy valamennyi tevékenysége inspirálja és táplálja a gyermek szabad játékát. Igyekszik úgy dolgozni, hogy a gyermek szívesen kapcsolódjon be a munkájába, őt utánozva. Biztosítania kell azonban, hogy a gyermek – fejlődési fokától és életkorától függően rövidebb, vagy hosszabb idő múlva – a munka jellegű tevékenységek után visszataláljon a kortársaival való spontán játékba. A Waldorf-óvónő által végzett háztartási és kerti munkák zöme hasonlít egy régi, hagyományos háztartás munkáihoz, ahol nem gépek működnek, hanem az emberi kéz dolgozik.

E tevékenységek különbözőek lehetnek:

- a mindennapi munkák (vásárlás, sütés, főzés, asztalterítés, ételosztás, mosogatás, rendrakás, virágöntözés, állatgondozás, takarítás)
- heti visszatérő munkák (mosás, vasalás, varrás, játékszer javítása, évszakasztal „felújítása”)
- havi, évszakonkénti munkák (veteményezés, aratás/betakarítás, befőzés, gyapjú feldolgozása, selyemfestés).

Ezeket a munkákat az óvónő a (benti és kinti) szabad játék ideje alatt végzi, egymást átható ritmusokban. A gyermekeknek lehetőségük van a különböző folyamatok átélésére.

Példaként: Egy ilyen tevékenységi kör az ültetés vagy palántázás, a termékek leszüretelése, a befőzés vagy a gabonák feldolgozása, mely tevékenységek többrétű és természetes módon épülnek be az óvoda mindennapi életébe.

Ősszel a gyermekek – a saját kézzel varrott – kis filcszakokban hazaviszik a búza vagy egyéb gabonafajta magvait. Ezeket egész télen át őrzik tavaszig, amikor visszahozzák őket. A tavasz ünnepe alkalmával elültetik a magokat egy tálkába és így megismerik a csírázó búzát. Kiránduláson vagy a kert elkülönített részén látják, amint a búza növekszik, kibontja kalászát, majd megsárgul. Talán módjuk van az aratást is szemügyre venni, s az aratás után a tarlón elhullott kalászokat felszededegetni. Az óvodában aztán kibontják a magot a héjából s üvegekbe gyűjtik. Az óvodában kis kézi-malmokon ledarálják a magokat, s a sárgás magból fehér liszt lesz. Néhányan, több kis csoportban talán a boltba is elmennek, és ott vásárolnak még búzát, rozst vagy más egyebet. Látják, amint a boltos méri az árut, s az óvónő fizet. Víz, só, kovász és még ki mit szeret bele – maguk gyúrnák, dagasztják a tésztát, s kis cipókat szaggatnak, majd letakarva kelni hagyják, s a sütőbe (kemencébe) teszik. Hamarosan az egész óvodát betölti a sülő kenyér illata. A kész, de még meleg cipót felvágják, megvajazzák és megeszik.

A gyermekeknek lehetőségük van különböző feldolgozó folyamatok átélésére is. Például gyapjút mostak, majd szárítottak a szabad ég alatt, ezután behozzák a tiszta gyapjút, majd elkezdődik a megmunkálása: kártolás és fonás, amit az óvónő egy rokkán végezhet, miközben énekel vagy mesél az őt körülvevő gyermekeknek.

A fonás jó, nyugodt hangulatot keltő munka, főleg a téli időszakban. A gyermekek elkérhetik a kész fonalat és az ujjukkal csomózhatnak, fonhatnak, horgolhatnak vagy esetleg az úgynevezett „kőrmöcskén” hosszú köteleket kötnek belőle.

Mindaz, ami elkészült, felhasználható a játékuhoz, például ló kantár is lehet belőle. m

Meleg időben sor kerülhet a gyapjú színezésére, nemezelésre is, labdákat is így lehet készíteni. A színezett és nyers színű gyapjút később képkészítésre vagy kis figurák, állatok készítésére is használhatják.

A gyermekek számára így különös hangsúlyt kap a kézművesség mint elemi játékkészítési lehetőség.

A kézimunkához tartozik továbbá a szövés. Az óvónő egy nagy szövőkereten dolgozik, miközben a gyermekek számára kicsi keretek vannak, amelyeken az ujjukkal kis terítőt vagy tarisznyát szőnek.

A varrást, a hímzést valamint a speciális eszközöket (kőrmöcske, szövőkeret) igénylő munkákat is nagy kitartással végzik az iskolába készülő gyermekek az utolsó óvodai évükben. Az óvónő itt is példaként szerepel, aki játékokat készít a gyermekek jelenlétében. Nem csak a gyapjú és a különböző textilek képeznek jó alapanyagot a játék készítéséhez: fadarabból, ágakból vagy gyökérből házikót, hajót, autót, babakútorokat lehet készíteni. Így sor kerül kalapácsolásra, fűrészelésre, reszelésre, csiszolásra igazi szerszámokkal a satupadnál.

A kicsik, akiknek még nem szabad az ilyen munkákat végezni, a munka jellegű tevékenységek körül egy teljes játékvilágot építenek ki: például várják a fűrészpórt, amit összesöpörnek, elszállítanak, majd „főzéshez” használnak a babakonyhában.

Ezek a folyamatok is érzéki és mégis áttekinthető tapasztalatokkal szolgálnak a külvilág fontos, hozzánk kapcsolódó eseménysorairól.

- Honnan van a mindennapi kenyérünk?
- Honnan van a méz, a viasz (kréta, gyurma, gyertya)?
- Honnan van a ruhánk alapanyaga (gyapjú)?
- Honnan vannak az építészet anyagai (agyag, homok, fa)?
- Hogyan lesz mindezekből az emberi életet szolgáló dolog?

Ezek a kérdések átszövik a Waldorf-óvodás mindennapi életét és meghatározzák az óvónői munkák tartalmát; így a választ a gyermek számára saját érzéki tapasztalata, s nemegyszer saját – az óvónőt utánzó – tevékenysége adja meg.

Mese – bábozás – babázás

A mese

Ahogy a gyermekek az ősi kézművességekben valóságos folyamatokkal megtapasztalható módon találkoznak, s így az óvónői munkában átélhetik a valóság változásait (ahol a minőség függ a szakszerűségtől és

következetességtől és mérhetővé válik az eredmény), ugyanúgy a mindennapi mese is – másfajta, belső úton – bepillantást jelent a gyermekek számára a valóság világába, amely megfelel mágikus világképüknek.

Az óvodáskorú gyermekekre jellemző, hogy számára egy lénynek a külseje tükrözi belső lényegét: a gonosz egyenlő a csúnyával, a jó mindig szép vagy csak el volt varázsolva. A gyermek számára az is természetes, hogy harcot kell vívni, helyt kell állni ahhoz, hogy valami jó bekövetkezzék.

A Waldorf-pedagógia úgy látja, hogy sok igazság rejlik az eredeti népmesékben, mert olyan lelki-szellemi értékekről és példakép erejű emberi fejlődési folyamatokról szólnak, melyek éppen olyan igazak, mint az érzékelhető világ tényei.

A Waldorf-óvodában a mesék mindig az aktuális ünnepkörhöz, évszakhoz kapcsolódnak. Az óvónő hosszabb időn keresztül, legalább egy hétig meséli fejből szóról-szóra ugyanazt a mesét. Az ismétlés nem unalmassá teszi a mesét, hanem elmélyíti az azonosulást és a megértést. Belső képként (tájkép-szerűen) jelenik meg a mese a gyermekben. Az érdeklődése és biztonságérzete nő, s örül, ha tudja, hogy mi következik. A gyermek érzelmei előre látható sorrendben jelennek meg és így élvezi a gyermek a feszültséget is, majd a feloldást. A mesélés a mindennapokba beépített szertartás, mindig ugyanabban az időpontban, mindig ugyanazon a helyen van, és minden gyermek egyformán résztvevője. Mindig ugyanazok a gesztusok és események adják meg a jelet a mesekezdésre; például az óvónő halk lantjátéka, mialatt a másik óvónő meggyújtja a gyertyát, kialakul a kör és egy közös ének után megszólal a mese.

A mesemondás fejleszti a gyermek érzelmi, értelmi és anyanyelvi képességeit egyaránt.

A Waldorf-pedagógia az idegen nyelv tanítását csak az iskolában, de ott már az első osztálytól kezdve (egyszerre két idegen nyelven is) helyesli. Az óvodáskorú gyermeknek szüksége van arra, hogy a környezetében beszélt „anyanyelvét” minél biztosabban tanulja meg. Különös hangsúlyt élvez a Waldorf-óvodában az a szókinccs, amely segíti a belső képek kialakítását⁴ – mint például az eredeti népmesék szókinccse s képei – és felidéz a fogalmak érzelmi töltését, amely mindig sokszínű és többretegű. Nem csupán a megnevezés, mint az érdeklődést lezáró magyarázat a fontos, hanem az is, hogy érzékelhetővé, átélhetővé váljon a tartalom. Olyan régi szép szavakon megszólaló mesét is szívesen mesélnek az óvodában, amelyeket nem szükséges azonnal érteniük az óvodásoknak. Jó, ha a gyermekek csak sejtik a szavak jelentését – de az érzelmi töltés ilyenkor is jelentős – és majd idővel tisztul az értés.

Az óvónők nagy értékűnek tekintik a gyermek alakuló világképét. Ha a gyermekek megosztják az óvónővel még képlékeny világnézetüket, amely sokszor kevés információból következtetve és ezért hiányosan alakult ki, az óvónő nem javítja ki feltétlenül állításait a tudomány legutolsó eredménye szerint. A nyitott és eleven kérdésként átélte képeket meghallgatja, esetleg feltesz egy kérdést, de csak ha nem zavarja így a gyermek mesélőkedvét, melyben megnyilatkozik belső titkairól.

A bábozás és a babázás

A vegyes életkorú csoport összetétele igényli a gondos mesekiválasztás mellett a pedagógiai segítséget is arra, hogy egy egyszerűbb mesét örömmel tudjanak végighallgatni és követni a nagyobbak, és egy hosszú komplikáltabb mese alatt (amit, mondjuk, a születésnapja alkalmával választhat a gyermek) ne fáradjanak el a kicsik. Segítség lehet a bábozás, amelyre egy ünnep alkalmával is sor kerülhet.

A Waldorf-óvoda bábszínházának bábuja nem kézi vagy kesztyűbábok, hanem úgynevezett álló bábok vagy marionett figurák. Ezeket az óvónő az asztal mögött ülve vagy állva, takaratlanul vezeti az asztalszerű színpadon vagy felülről zsinórral mozgatja, ha marionett. Az óvodást nem zavarja, hogy látja a báb mozgatóját – ellenkezőleg, ez számára érzelmi biztonságot nyújt.

Másfelől az óvódás jobban, mélyebben azonosítja magát a kívülről vagy felülről láthatóan vezetett teljes figurával, mint a sokszor csak derékig látszó „belülről” megelevenített, önálló életre kelt bábbal.

A Waldorf-óvoda bábjai általában saját készítésűek; a leggyakrabban a szülőkkal együtt készítik az óvónők, esetleg a nagyobb gyermekekkel – mint ahogy az összes többi játékállatot és lényt, törpét, babát is. A bábuk arca csak nagyjából kidolgozott, hogy helyet és teret adjon az intenzív gyermeki projekciónak.

⁴ Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Színes selymekkel letakart, kellékekkel berendezett asztalon, a képzeletre támaszkodva valamilyen utat jár be a gyermek a hőssel együtt. Amellett, hogy a bábozás erősíti a gyermek figyelmét, színeivel, mozgásaival alátámasztja a gyermek belső képeit, aktivizálja őt, indíttatást ad arra, hogy a szabad játékban ő maga is fölépítsen egy tájat, anyagokat és bábként használható figurákat keressen vagy készítsen, s végül előadja bábszínházát a többieknek is.

Egy ilyen – a gyermek által felépített és elmesélt bábjátéknak különleges varázsa van. Sokszor több gyermek vesz részt az előadásban, és az ő „függöny mögötti” kommunikációjuk rendkívüli szociális teljesítmény, mert mindent a sokszor „rögtönzött”, az adott pillanatban kitalált mese fontosságának és folyamatosságának rendelnek alá a bábozók. Olyan is előfordul azonban, hogy az óvónőt kérik, hogy ő meséljen, miközben ők előadják, a még mindkét fél számára (mesélő és bábozó) ismeretlen – mert rögtönzött – mesét. Az előadás folyamatosan születik meg. Ilyenkor mutatkozik meg, hogy közös képi nyelvben tudnak gondolkodni a gyermekek az óvónővel. Sokszor már a pici gyermekek is elkezdnek bábozni, de ők még nem mernek, még nem tudnak mesélni. Inkább a nagyobbak állnak elő a saját maguk által kitalált mesével sokszor megdöbbenően gazdag szókinccsel.

Fontos számukra, hogy a meséléssel és a bábozással kapcsolatos csoportszokásokat ők is betartsák; például: letakarják a felépített színpadot előadás előtt és után is, énekszóval vagy zenével kezdik, és kísérik, majd fejezik be az előadást.

Sokszor az óvónők saját mozdulataikat figyelhetik meg a bábozó gyermekeken. Annyira szokássá válik a bábszínház, hogy otthon is – ünnepekkor vagy más alkalommal – nagy örömmel báboznak a gyermekek a családjuknak, rokonaiknak, vendégeiknek, vagy ha más néző nem akad, a babáiknak és kedvenc állataiknak.

Az óvodáskorú gyermekek legyen lehetősége egy olyan babát szeretni, amelyre az ő saját „énjét”, személyiségének magját kivetíti és barátként vagy játszótársként osztja meg vele minden örömét és bánatát. Egészségesen hat, ha a gyermek ilyen módon feldolgozhatja a számára még érthetetlen helyzeteket vagy más élményeit. Van olyan Waldorf-óvoda, ahol minden gyermek részére készítenek az óvónők a szülőkkel együtt egy-egy ilyen babát.

Ezek az úgynevezett „Waldorf-babák” körültekintő gondossággal készülnek: a szabástól a baba felöltötetéséig bezárólag. Figyelembe véve azt, hogy minden, ami a gyermek kezébe kerül az esztétikán túl, jó minőségű, minta értékű legyen, nemcsak a természetes anyagok (pamut, gyapjú) használatát tartják fontosnak a Waldorf-óvodában, hanem a testarányok (fej-test arányai) pontos betartására is törekednek, s a színeiben (test, haj, ruha), az arckifejezésben finom, lágy harmónia tükröződjön a „kedves játék babából”. Mindez által szabad teret kaphat a gyermek fantáziája és képzelete.

Zene – ének – vers

A zene

A Waldorf-pedagógiára jellemző, hogy mindig a gyermekből indul ki, mégpedig abból a fejlődési szakaszból, amelyben a gyermek éppen van. A kisgyermek teljesen másképpen hall, mint a felnőttek, mert más tudatállapotban él. A zene éltetően hat, életerőt adva, de lehet káros hatása is. A jó zene a csendből indul ki, és a gyermekek is csak oldott, nyugodt légkörben kezdenek el énekelni, nyugtalan környezetben nem. A műszaki zajoktól és a tömegkommunikációs eszközök hangáradatától kímélni kívánja a Waldorf-pedagógia a kisgyermeket. A gyermekeknek meg kell tanulniuk csendben lenni, hallgatni, hangot várni. Nagy zajban, a szabad játék közepén, önkéntelenül is elcsendesednek, ha az óvónő elkezd zenélni, énekelni.

Főként a kvint intervallumú és a pentaton zene nyugtatja meg őket ebben az életkorban. Fontos, hogy a gyermek fel tudja fedezni, hogy honnan erednek a különböző hangok. A zenélő embert akarják látni, a hangszert, a mozgásokat, a zenélő érzéseit, koncentrációját. (A gyermek érezze, hogy az ember hibázik is, de tudja kezelni a hibát. A kazettánál ez nincs így, hisz az mindig tökéletes, sohasem hamis.)

A Waldorf-pedagógia nem használ kazettát, magnót, s más technikai eszközöket (mesehallgatásra sem ajánlja őket), mert fontosnak tartja, hogy a gyermek mindig emberrel kapcsolatosan élje meg a dolgokat, hogy érezze, a hang ott keletkezik, ahol valaki zenél, mesél.

A hallás nemcsak a fülben zajlik. Szétárad. A gyermek az egész testében érzékel és hall, ezért kezd el a zenére rögtön mozogni, táncolni. A zenéhez közvetlenül kapcsolódik a mozgás.

A gyermekeknek nagy szükségük van a különböző csengő-zengő hangokra, ezért fontos, hogy több különböző hangszer legyen az óvodában elérhető közelben: kis rézharangok, harangjáték, xilofon vagy gyerek-hárfa,

csörgők, botok, pengetős vagy fúvós hangszerek. A hangszerek segítségével a gyermekek érzékelhetik a különböző minőségeket. (Meg lehet hallgatni, hogy a sok összeütögetett fadarab mind különbözően szól; össze lehet hasonlítani ezeket, majd esetleg egy ezekkel zenélő zenekart alapítani.)

A gyermekek életkoruktól függően más és más hangszert használnak.

Az ének

A mesejátékok teljes élményt nyújtanak a gyermek számára, hiszen a történethez játszhat egy hangszere, és mozoghat is. A zenélés, az improvizálás ugyanúgy, mint az éneklés a Waldorf-óvoda napirendjének szerves része. A mindennapos tevékenységeket – a különböző munkákat is – gyakran kíséri ének és vers. Bizonyos helyzetekhez szokásszerűen fűződik egy-egy az alkalomhoz illő dal vagy vers, amely a gyermek számára mintegy jelzi, hogy az óvónő éppen mit csinál (pl. sütésnél, cipőkötésnél, rendrakásnál, ételosztásnál, mesélésnél). Így az énekszó belevonja a gyermeket az óvónő tevékenységébe anélkül is, hogy most éppen részt venne az adott helyzetben. Máskor már része volt benne, s majd újra lesz még.

Az óvodában csak egy szólamban, és – mint a gyermekek – magas hangon énekelnek az óvónők.

A vers

Nem elsődleges cél az, hogy minél több verset vagy dalt tanuljanak meg a gyermekek, (spontán folyamat) hanem hogy ritmizált beszéddel és énekelve az óvónő olyan hangulatot teremtsen, ahol az ének és a vers az öröm, a tisztelet és a belső világ kifejezése.⁵

A nap folyamán azonban olyan helyzetek is vannak, amikor a vers és a dal szertartás elemeként szerepel.

Pl. kézmosás után a frissen mosott tenyerekbe az óvónő illatos olajat cseppent verssel, dallal kísérve. Minden gyermekhez külön – külön szól, az őt megillető egyéni hangon, miközben testi „dajkáló” közelséget teremt meg egy-egy lovagoltató- vagy ujj-játék segítségével. Ez a napnak – mind a gyermekek, mind az óvónő számára – kiemelkedően fontos része, mert érzelmileg nagyon intenzív és személyes mozzanat.

A vers és a dal legnemesebb formáit használják, mint asztali áldást és hálaadást, mint születésnap vagy egyéb ünnep köszöntését, vagy mint mindennapi fohászt a meggyújtott gyertya bensőséget teremtő eleven fényénél, a reggeli körben és az elbúcsúzáskor.

Mese előtt és mese után is dallal vagy verssel jelzi az óvónő, hogy kiemelkedő esemény kezdődik, végződik éppen a napi életben.

A mesék, versek és dalok kiválasztása, összeállítása az óvónő folyamatos, állandó feladata. Az adott évszakhoz, az ünnepekörhöz igazodván, a csoport összetételének megfelelően, elsősorban népi forrásokból keres igazi meséket, verseket és dalokat. Azzal is megpróbálkozik, hogy történetet találjon ki, meséket verses formába ritmizáljon, vagy már meglévő vershez dallamot komponáljon, esetleg új dalokat írjon. Mindezekben arra törekszik, hogy a zeneiség, a tempó, a ritmus, a dinamika és a hangzás sokféle változásban jelenjen meg, így kelt a gyerekekben örömteljes, frissítő indíttatást arra, hogy megszeresse a szép beszédet és éneket.

Az a tapasztalat, hogy a gyermekek ezeket a kifejezési lehetőségeket szívesen használják fel szabad játékukban, és gyakran otthon is, szabadon, önkéntesen. Mindezzel sok esetben a logopédiai korrekció is megelőzhető.

A vers- és a dal örömteli elsajátítását szolgálja az is, hogy a gyermek sohasem kényszerül arra, hogy egyedül szerepelve kelljen egy verset vagy dalt előadnia. Mindez csak az óvónő és a csoport védő burkában történik.

Szép mozgás – a ritmikus játékban és az euritmiában

A ritmikus játék

A kisgyermek saját test- és térérzékelésének elmélyítésében, a ritmikus mozgások átélésében, a mozgásformák harmonizálásában és a mesei jelenetek megelevenítésében jelentős szerepet játszik a mindennapos ritmikus játék.

Ez a tevékenység, amely naponta 15-20 percig tart, a kisgyermek közvetlen utánzóképeségére épül. (Mozgást látva, érzélve ő is együtt szeretne mozdulni a környezetével.)

Jellemző erre az életkorra, hogy a gyermek bizalommal követi az óvónő mozdulatát anélkül, hogy előre tudná, milyen célból végzik azt. Mozgásnyelvről is beszélhetünk.

⁵ Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Egy dalt énekelve vezeti az óvónő a gyermekeket arra a helyre, ahol majd együtt tudnak mozogni és táncolni. Az életkorukból adódóan a gyermekek nem körformában, hanem inkább fűrtformában csoportosulnak az óvónő köré, miközben ő elkezd a játékot. Mondókákat, verseket, dalokat mozgással kísérve, egy történetbe ágyazva játszik el az óvónő, mindig az aktuális ünnephez és évszakhoz kapcsolódva (például: a paraszt kimegy a rétre szántani és aratni, elviszi a lovát a kovácshoz patkolni, megfigyeli a golyát, fecskéket vagy a méhecskéket, végzi a munkáját, törpékkel találkozik, táncol velük... stb.).

Fontos, hogy a természet élete és az emberi munka sokféle szempontból jelenjen meg ebben a mozgásnyelvben, s ezt az élményt a vers és a dal zeneiségével és tartalmával megfelelően egészítse ki.

A napnak ebben a szakaszában lehet helye például: a betlehemezésnek, a mese dramatizálásának vagy a születésnap megünneplésének is.

Az óvónő mindig úgy állítja össze a ritmikus játékot, hogy benne frissítő változásban jelenjenek meg az erőteljes és gyengébb, illetve a nagy és egészen finom mozgások, a vidám és komolyabb hangulatok.

Lehetőleg mindig váltakozva kövessék egymást a gyors és lassúbb mozdulatok.

Az óvónő megpróbálja a gyermek testét (és lelkét egyaránt) úgy mozdítani, hogy utasítást ne kelljen adnia. Ennek ellenkezője a Waldorf-pedagógia szerint zavaró a gyermeket abban az álmodozó és önfeledt tudatállapotában, amely erre az utánzó gyermeki korszakra jellemző.

Az óvónő egyszerűen mozdul és énekel, úgy mintha ott helyben találna ki, mesélné el az egészséget és az óvodások szabadon kapcsolódnak be és követik őt ebben a ritmikus játékban.

Helyet kaphatnak itt a szabályosabb gyerekjátékok is ugyanúgy, mint a körtáncok, de mindent át kell, hogy öleljen a tartalmi összefüggés és ennek egy szokásrenden alapuló felépítettsége. Semmi sem történik öncélúan, minden része kell, hogy legyen az egészséges, hogy mondanivalójával, tartalmával azt szolgálja.

A tartalom mindig változik, természetesen az ünnepkört követően, de legalább két hétig naponta ismétlődik egy-egy ritmikus játék.

Az euritmia

A hétnek mindig ugyanazon a napján euritmia tanár jön az óvodába, és a ritmikus játék idejében elemi euritmiát tart. A gyermekek jól ismerik őt, sokuk már az óvodáskort megelőzően találkozott vele, és nagyon várják.

Az euritmia mozgás-művészet, mely szintén Rudolf Steiner nevéhez fűződik. Körülírható, mint látható beszéd, látható zene.

A Waldorf-iskolákban pedagógiai euritmiát tanítanak, ezenkívül van még művészeti euritmia, ami színpadon jelenik meg, és az orvostudományban használt terápiás lehetőség a gyógyeuritmia.

Az euritmia a hangzókat, hangokat, intervallumokat speciális mozdulatokkal fejezi ki, s így képez szabályos, testi „gestus-nyelvet”.

Míg a ritmikus játékban az óvónő olyan mozdulatokat használ, amely minél inkább a természetes mozdulatokat kívánja utánozni (például az aratást), addig az euritmia inkább azokkal a mozdulatokkal játszik el, amelyek a beszéd, a nyelv és a zene szerkezetével függenek össze.⁶

Az euritmia, a tánc, a ritmikus játék szép harmonizált mozgást hívnak elő a gyermekből. Ezt belső érzésből, a tartalomból, egy felnőttet utánozva hozzák létre. Versre vagy dalra való önálló dramatizálással, tornával, gimnasztikával csak a Waldorf-iskolában találkozhat majd a gyermek.

A Waldorf-óvodapedagógia szerint az óvodáskorú gyermeknek elég természetes mozgást jelent a benti és kinti játék és a napi „szép mozgás”.

A ritmikus játék és az euritmia mellett a gyermekeknek a megfelelő mozgásfejlődésük érdekében a mindennapi benti és kinti játékban egyaránt lehetőségük nyílik az életkoruknak megfelelő természetes játékos nagy mozgásokra: futásra, ugrásra, dobálásra, kúszásra, csúszásra, mászásra, függeszkedésre.

Ezt a cél szolgálják a csoportszobában a könnyen mozgatható, többfunkciós bútorok, mint például a kosarak, kisasztalok, padok. Így lehet csúszni, mászni, kúszni az asztalok, székek és padok között, alatt és csúszni vagy egyensúlyozva járni a padokon.

A teremben kötött labdákat, babzsákokat is találhatnak a gyermekek.

⁶ Megjegyzés: Anyanyelvi nevelés

Az udvaron is lehetőséget kapnak a gyermekek a mászásra, függeszkedésre. Egyensúlyozni lehet egy farönkökből készített csillagformán is, és ezt a célt szolgálják (az udvari játékszerek közül) a gólyalábak is. Mindez fejleszti a gyermekek testi erejét, ügyességét, egyensúlyérzékét.

Képzalkotás és formázás

Hetente egyszer a Waldorf-óvodában lehetősége van minden gyermeknek arra – általában a szabad játék ideje alatt -, hogy a rajzolásban, festésben, gyurmázásban és a gyapjúkép készítése folyamán alkotó- és formáló készségét fejlessze. Így rendszeresen tapasztalhatja meg a különböző minőségeket. A hét minden napjához kötődik egy-egy művészeti tevékenység.

Hétfő – Gyapjúkép készítés

Ez a technika átmenetet képez a kézimunkához tartozó gyapjútárgyfeldolgozás, a plasztikus formálás és a képalkotás között. Sok színnel megfestett, kártolt gyapjút filclapokra lehet tenni és így képet készíteni, ami a rajzolás és festés tapasztalatait kiegészíti. Rajzoláskor kemény viaszkrétával, kemény lapon dolgozik a gyermek, festésnél vízfestéssel vizes alapon fest, levegős gyapjúból „levegős”, kevésbé kontúros képet tud készíteni.

A gyermekek minden héten lehetőséget kapnak egy ilyen kép készítésére, ami egy rövid „kiállítási” idő után szétszedhető és ugyanabból az anyagból következő alkalommal is lehet képet készíteni.

Havonta egyszer az óvónő szintén készít egy nagyobb képet az ünnep témájával kapcsolatosan, és így a gyerekek láthatják a fejlettebb technikát, amit az óvónő használ: szépen előkészíti, fésüli a gyapjút, színek szerint rendezi egy kosárba, mielőtt elkezdené a munkáját. Ezek után úgy kezdi a képet, hogy először különböző színekkel „befesti” a hátteret, majd egyre több nagyon puha, vékony réteget felhasználva alakulnak ki a tárgyak, lények a képen. Csak egy bizonyos távolságból hasonlít az egész egy „rajzolt” képhez.

Kedd – Akvarell festés

A festés nagyon körültekintő előkészítést, majd rendrakást igényel. Az óvónő elrendezi a helyet: összeállítja az asztalokat egy bizonyos formára, letakarja viaszosvászonral és a megszokott sorrend szerint rendezi be a gyerekek munkahelyét: rajztáblákat, szivacsokat, vizes üvegeket, majd festékeket rak az asztalra. A jó minőségű, akvarell papírt a gyermekek vízbe mártják, majd kiterítik a rajztáblákra. Az óvónő énekelve kezdi osztani a nagy széles ecseteket, amelyekkel a gyermekek jó minőségű akvarell színeket helyeznek el, s futtatnak szét a papíron. (A három alapszínt kapják meg a gyermekek és ezekből tudják a vizes papíron „kikeverve” előállítani a többi színt.) Fontos, hogy a tevékenység a színből, a színélményből indul ki és kontúrtales. A hatás: egymásba folyó színhatárok.

Az a rajzolásban is megfigyelhető folyamat, hogy tükröt mutat az elkészült kép a gyermek saját világlélményéről és fejlődéséről, a festésénél is megfigyelhető. A gyermek szabadon dönti el, hogy melyik színnel fest és, hogy mikor van a munkájának vége. Befejezéskor egy festőszekrénybe viszik a rajztáblákat, ahol majd megszáradnak a képek, amelyek szintén a gyermekek mappájába kerülnek. Ahogyan az előkészítésnél is segítettek a gyermekek, ugyanúgy részt vesznek az ecset és a szivacsok kimosásában, a víz cserélésében, majd amikor az utolsó kis csoport is befejezte a képeit, a rendrakásban és az üvegek kimosásában is.

A festésnek ez a fajta, az életkor sajátosságainak megfelelő megközelítése vezeti el a gyermeket későbbiekben a valódi ábrázoló tevékenységig az iskolában. Igazi festményekkel is találkozhatnak az óvodások. Különböző ünnepekhez tartozó reprodukciókat tesz ki az óvónő a falra és az évszakasztalon képeslap formában változó tartalommal mindig jelen vannak a képek. Születésnap ajándékként az ünnepeltnek az óvodástársai választanak ki az óvónő gyűjteményéből egy képeslap nagyságú festmény reprodukciót.

Rajzolás: erre a tevékenységre a gyermekeknek bármikor lehetősége van például a szabad játék során. Méhviasszából készült illatos, élénk, telített színű téglácska alakú kréták a rajzeszközök. Az óvoda keze még nem alkalmas a „három ujjas” ceruzafogásra – ilyen fogás esetén ugyanis a kéz görcsössé válik – ezért kapnak vastagabb téglácska alakú krétákat a gyermekek. Ezáltal szabadon futnak le a mozgásos impulzusok, az életkornak megfelelő, nagy érzelmi telítettséggel.

Témához nem kötöttek, önállóan tevékenykednek a gyermekek, majd amikor befejezik a munkájukat, az elkészült rajzokat odaadják az óvónőnek, aki minden gyermek számára külön mappába gyűjti össze azokat. Az óvodáskor végén majd valamennyit ajándékként hazavihetik a gyermekek.

Az óvónő maga is rajzol időnként a gyermekek előtt: plakátot készít, vagy olyan képet rajzol, melyben a kivágott mozgatható figurákkal egy mesét is el lehet játszani.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyermekrajzokat üzenetnek tekinti, amit a gyermek ad a fejlődéséről. A gyermek rajzaiban nemcsak az figyelhető meg, hogy a képek egyre finomabbak és szebbek, s hogy egyre jobban ábrázolja az őt körülvevő tárgyi világot s a lényeket, hanem a gyermek egész testi és lelki fejlődése tükröződik olyan pontosan, hogy az arra képzett óvónő leolvashatja belőlük a gyermek fejlettségi szintjét, esetleg hiányosságait, speciális szükségleteit.

Szerda – euritmia

Az euritmia a beszéd zeneiségére épülő, művészi mozgás.

Minden héten egyszer euritmista tanár látogat meg bennünket. Halk énekkel "összegyűjti" a gyermekeket, cipőt cserélünk és közösen euritmizunk. A tartalom évszak és időszakhoz kapcsolódó, általában a mélyebb átélés kedvéért 2-3 hónapig euritmizálunk egy "történetet".

Csütörtök – Cipósütés, mint formálási tevékenység

A hetenkénti kenyér vagy cipósütés alkalmat ad tésztával dolgozni, azt kiformálni és megsütni. Alapvető formák jönnek létre: kör alakú vagy hosszúkás cipó, „kígyók”, rudak, csigák, fonott kalácsok, koszorúk. Az óvónő az ünnepekhez kapcsolódóan különböző, egyszerű formákat alkalmaz a sütésnél. Ezek az évköri változásban ilyenek lehetnek:

- Szent Mihály időszak: kard vagy sárkány
- Márton ünnep: perec vagy liba, törpe, manó
- Advent: karácsonyi sütemény, mézeskalácsforma
- Szent Miklós: fehér ló
- Farsang: a témához tartozó forma
- Húsvét: kakas
- Mennybemenetel: csillagok
- Pünkösd: galamb
- Nyári ünnep: rózsák

Ezek a formák (miután mind nagyon egyszerűek) időnként visszaköszönek a gyermekek sütemény formáiban, de emellett mindent kipróbálhatnak a gyermekek, és nagyon változatosan élnek is ezzel a formázási lehetőséggel. Nagyon fontos, hogy az óvónő körültekintően készítse elő a sütetést, és olyan szokásrendszert alakítson ki, amely megteremti a feltételeket ahhoz, hogy végig szépen, nyugodtan haladjon a munka: kézmosás után, fehér kötényben, felhúzott ingujjal ülve az asztalnál lehet elkezdni dolgozni, ahol belisztezzük a munkafelületet és az óvónő a gyermek kezébe adja a tésztát.

Plasztikus formázás: Az udvaron – főleg a meleg időszakban – a homokkal és vízzel való játék indítja a gyermekeket „természetes agyagozásra”.

Nagyon fontosnak tartja a Waldorf-óvodapedagógia, hogy a gyermekek megtapasztalják a föld, a víz, a hó és egyéb természetes „elemi” dolgok minőségét közvetlenül, kipróbálják az anyag és a saját maguk lehetőségeit. Télen hóvár építésre, hóember készítésre és hóval való mindenféle játékra kerül sor a kinti szabad játékban.

Péntek – Gyurmázás és kirándulás a közeli kiserdőbe

Gyurmázás: A csoportszobában a formázáshoz az óvodások élénk, telített színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviasz gyurmát használnak, mely apró gömböcskék formájában kerülnek a kezükbe. A tenyér melegétől könnyen formálhatóvá válik, és a gyermekek szabadon alakíthatják kedvükre. (Formázáshoz azért használunk méhviaszt az agyaggal szemben, mert míg az agyag hőt von el az azzal tevékenykedő kezétől, addig a viasz megpuhulása után maga is átmelegszik, s mintegy hőt sugároz. A kisgyerekkori érzékelés szempontjából ez a különbség nagyon fontos.)

Kirándulás: Óvodánk közelében található egy kis erdő, ahol alkalmunk nyílik minden pénteken az udvari játék idejében kirándulást tenni. A „kiserdő” mellett játszótér, rét és domb is található, így mindenki megtalálja a számára vonzó játékteret. A séta, a hegymászás, a fára mászás, stb. fejleszti a gyermek állóképességét, testi ügyességét és kedvezően hat az egészséges fizikai test kialakítására.

Számtalan a lehetőség a közös játékra. Pl. kergetőcske, bújócska, bunkizás, fára mászás, bogarászás, virágszedés, homokozás, hintázás, mászóház, csúszdázás. A sok mozgás mellett az évszakok változását, annak jellemzőit is megismerik a gyermekek.

Szabad játék

Ahogy már többször szóba került, a gyermek szabad játéka kiemelt fontosságot élvez a Waldorf-óvodai élet tevékenységi formái között. A megfelelő tanulási forma ebben az életkorban nem az úgynevezett játékos tanulás: hanem a valódi tapasztalatszerzés, melyre a Waldorf-óvodai élet egésze ad lehetőséget.

A szabad játék idejében végzett munka jellegű tevékenységek az udvari játék, a kerti munka vagy a séták, kirándulások. A játék mellett a gyermekek rácsodálkozhatnak a természetre, az évszakoknak megfelelő változásokra.

A Waldorf-óvodai napirendben minimálisan kétszer, egy-egy óra szabad játékra van ideje a gyermekeknek. Ezzel biztosított a kisgyermek szükségleteiből fakadó játékigényének kielégítése az óvodában.

Ez alatt az idő alatt látóterükben az óvónő különböző munkákat végez (háztartási, kerti, kézműves tevékenységben). Az óvónő feladata, hogy a munkája körül olyan hangulatot áradjon szét, hogy a gyermekek ebben a meleg, derűt sugárzó légkörben, „mint egy burok alatt” érezzék magukat, s így folytathassák a játékot. Arra is van lehetőség, hogy a gyermek rövidebb időre „segítsen” az óvónőnek. Nem a munka eredménye, a teljesítmény a fontos, hanem az igazi örömet okozó tevékenység folyamata. A gyermek rácsodálkozva veszi fel az óvoda „életműhely”-nek is nevezhető mindennapjainak mozzanatait és saját helyét megtalálja a csoport élő, tevékeny közösségében. A szabadon játszó gyermekek rendelkezésére állnak a különböző kuckók, állandó vagy ideiglenesen kiépíthető házacska és az ezekhez tartozó berendezések, a sarokba támasztott bot-paripák vagy a fogasra akasztott palástok, koronák, kardok ugyanúgy, mint a bábsarok bábu és babái vagy a nagy fa és kő építőelemek, illetve a különböző természetes anyagok, bársonyok, vásznak, szőrmék, selymek.

A játékszerek nagy része alapelszerűen nem részletesen kimunkált, mely ezzel is elősegíti a gyermek fantáziájának tevékenységét.

A különböző, természetből származó tárgyak alkalmasak arra, hogy sok mindent jól helyettesítsenek anélkül, hogy rendeltetésükkel ellentétes módon kerülnének felhasználásra.

A gyermek úgy alkalmazza a játékszert és játékbútort, az anyagokat, ahogyan szüksége van azokra: környezetét alakítja, játékvilágát megteremti, és annak lakosává válik. Fontos, hogy a felnőtt ezt figyelemmel kísérje és megértéssel kövesse, az adott helyzetben megfelelő eszközt vagy ötletet tudjon felajánlani, ha pl. a gyermek nem talál be a játék világába, hangulatába, a játék elakad vagy túl erősen leragad a játszó egy monoton, egyoldalú játékformánál.

Az óvónő törekszik arra, hogy a konfliktushelyzeteket megelőző jeleket észrevegye és ilyenkor időben, tapintatosan belépjen a gyermekek játékvilágába mint szereplő, aki továbbsegít, majd kilép újra, mintha ott se lett volna.

A probléma megoldását esetleg egy kérdés felvetésével segíti elő, így a gyermekeket egy általuk megtalált, új folytatási lehetőségre vezeti. A szabad játék ilyen vezetése nem jelenti a tevékenységbe való beavatkozást, és annak irányítását. Azt az érzést kelti a gyermekekben, hogy ők uralják a saját játékukat, egész helyzetüket – és ez így is van.

A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI

Waldorf-óvodában felsőfokú, állami diplomával és Waldorf Óvodapedagógiai Szemináriumi végzettséggel rendelkező óvónő vezethet csoportot.

Segítőként dolgozhat mellette még átképzésen lévő óvónő. (A továbbképzés minimálisan három éves, amit kiegészít a legalább egy éves tapasztalt Waldorf-óvónő melletti gyakorlati év.)

A csoportvezető Waldorf-óvónő nagy szabadsággal és teljes körű pedagógiai felelősséggel végzi a munkáját a Waldorf-óvodapedagógiai alapelvek szerint.

Az óvónő feladatai összefoglalva

1. A csoportegység benti és kinti berendezéseinek és tárgyainak kiválasztása.
2. Az évi, havi, heti, napi ritmusok folyamatos kidolgozása, a szokásrendszer kiépítése.

3. A csoport egészséges életmódjának kidolgozása és betartása.
4. A különböző tevékenységek megtervezése, előkészítése, levezetése, majd utólagos áttekintése.
5. Az óvodai csoport összeállítása (pedagógiai szempontok szerint).
6. Minden gyermek egyéni fejlődésének megfigyelése és segítése.
7. A szülőkkel való közösségi kapcsolat kialakítása és ápolása, problémák esetén közös megbeszélés és útkeresés.
8. Együttműködés a többi óvónővel. Gyakorlatvezetés vállalása a továbbképzésen lévő óvónők számára.
9. Aktív részvétel a pedagógiai vezetésben és a kollégákkal való konferenciákon.
10. Együttműködés az orvossal, az iskolával és egyéb szakemberekkel.
11. Folyamatos önképzés, továbbképzéseken való részvétel, bekapcsolódás a Waldorf-óvodák regionális, országos és nemzetközi együttműködésébe.

Tervezés és visszatekintés ⁷

A Waldorf-óvoda pedagógusai jelentős időt és munkát szánnak arra, hogy következetesen és állhatatosan megformálják és kidolgozzák a maguk munkájának tervszerű egyéni keretét, figyelembe véve a napok, hetek ritmusát, a legapróbb részmozzanatok és módszertani lépéseket az egész év folyamatában.

A Waldorf-óvónő rendszeres visszatekintést végez: mérlegeli, végiggondolja, hogy elképzelései milyen formában váltak valóra.

A visszatekintés több szintre vonatkozik: a napra, az adott ünnepszakra, a gyermekek egyéni fejlődésére. Általában az óvónő saját magának naplót vezet a tapasztalatairól, megfigyeléseiről, s a problémás helyzetekről. Ezek a feljegyzések azért fontosak, mert a csoportvezető óvónőtől elvárható, hogy a gyermek fejlődési szintjét, problémáit, lehetőségeit folyamatosan kövesse az óvodaérettség és az iskolaérettség között.

Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés

Már az óvodába való felvételkor a szülők részletes leírást írnak, amelyből a terhesség időszakától kezdve a születésen át az óvodába lépésig nyomon követheti az óvónő a gyermek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyermek szokásait, rokon- és ellenszenvit, félelmeit és örömeit. A gyermek megnyilvánulásait a mozgásban, a játékban, a rajzban a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel az óvónő. Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva élő, belső képet alakít ki a gyermekről, amely folytonosan változik, sohasem lesz kész, állandóan fejleszhető marad. A gyermeket úgy tekinti, mint egy feltett kérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnövekedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyermekeit, s ez a mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul.

Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíciós, improvizatív erővel találnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyermek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékáig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetéseiben.

A konferencia

A Waldorf-intézményekben a tanárok és óvónők – együtt vagy külön – minden héten rendszeresen tartanak konferenciát.

A konferencia pedagógiai és technikai, adminisztratív részből áll, s mivel a Waldorf-intézményeknek egyszemélyes hierarchikus vezetőjük gyakorlatilag nincs, minden nevelésre, pedagógiára közvetve vagy közvetlenül kiható kérdésben a konferencia vezeti az óvodát, iskolát. Itt születnek azok a döntések, amelyeket az intézmények életében elkerülhetetlenül meg kell hozni.

A konferencia leglényegesebb része azonban nem e fenti technikai vezetés, hanem a pedagógiai erőforrások megnyitása. A pedagógiai részben minden esetben gyermekmegbeszélésre is sor kerül, és ez a legterjedelmesebb, leglényegesebb mozzanat. Itt próbálják a gyakorlatban tudatosan alkalmazni azokat az ismereteket, melyeket a pedagógiai konferencia másik, folytonosan továbbképző részében szereznek a

⁷ Megjegyzés: Tervezés, visszatekintés / - Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés / - A konferencia c. alfejezetek tartalmazzák a Waldorf-óvodák ellenőrzési és értékelési alapelveit

pedagógusok, illetve amelyeket a mindennapi gyakorlatból az önnevelésben kifejlesztett intuitív megismerő erőket is alkalmazva merítenek.

A gyermekmegbeszélésen megint csak a szomatikus orvosi szempontoktól kezdve, a lelki és szellemi állapotrajzon át az alkat és temperamentumbeli beágyazódottságig, a családi helyzetig mindaz szóba kerül, ami egy gyermek szempontjából további fejlődését illetően lényeges lehet. Amikor a konferenciai esetmegbeszélésen a pedagógus bemutatja a gyermeket, általában érezhetővé válik a testi és lelki állapotrajz részletező finomságában és plasztikus kivitelezésében, hogy itt többszörösen feldolgozott, elmélyült ismeretről van szó.

Az Óvónői Kollégium, amely egyben az óvoda pedagógiai vezetése, közösen érez és visel felelősséget az óvoda minden gyermeke iránt. Ezért mindig közösen döntenek egy-egy gyermek óvodai felvételéről, ezért folytatnak közös gyermekmegbeszéléseket és közösen keresnek utakat és megoldásokat a gyermek javára.

Együttműködés a szülővel

A Waldorf-intézményekbe való felvételkor az az alapvető kérdés, hogy a szülők ismerik-e a Waldorf-pedagógiát és az intézmények működését legalább olyan mélységig, hogy világos képük legyen arról, milyen közegbe, környezetbe hozzák, adják gyermekeiket. Ehhez természetesen programok, cikkek, előadások és a nyitott ünnepek is hozzásegítik őket. Vannak óvodák, ahol a jelentkező gyermekek szülei a felvételt megelőző évben részt vehetnek tájékoztató szülői esteken, esetleg a gyermekekkel közös baba-mama csoporton, közös munkadélutánon, pedagógiai beszélgetéseken.

A szülők és az óvoda pedagógusai kölcsönösen egy bizonyos fajta együttműködést kell, hogy feljánljanak egymásnak és elfogadjanak egymástól. Ez az együttműködés természetesen a gyermekre irányul és a gyermek javát keresi. Fogadóórákat, családlátogatásokat tart az óvónő, és a szülői esteken a szülők tovább ismerkednek a Waldorf-pedagógiával, itt maguk is átélhetik a gyakorlati tevékenységekben mindazt, amit gyermekeik csinálnak napközben az óvodában.

A szülők intenzíven részt vesznek az óvoda fenntartásának mindennapi tevékenységében, mind gyakorlati, mind anyagi értelemben. A Waldorf-óvoda szociális szervezeti forma, ahol a gyermekekért történik minden, és a felnőttek együttműködnek azért a célért, hogy eredményesen és zavartalanul folyhasson a pedagógiai munka.

ÓVODÁNK KAPCSOLATRENDSZERE

Belső kapcsolatok

- Az Óvónői Kollégium, a szülők és az Intézményfenntartó együttműködésének előmozdítása érdekében működik az Óvodaszék. Fő célja elősegíteni a nevelői munkát.
- A pedagógusok és a szülők minden hónapban szülői est keretében találkoznak, ahol az óvoda aktuális életéről, az ünnepekről, megoldandó feladatokról esik szó.
- A szülők két hetente csütörtökön fogadó órán találkozhatnak az óvónéikkel és megbeszélhetik gyermekeikre vonatkozó nevelési kérdéseiket, figyelemmel kísérhetik gyermekük fejlődését, szerepét a csoportban.
- Az óvoda életében adódó egyes feladatokat önkéntes szülői segítséggel oldunk meg. Pl. nagytakarítás, kertgondozás, beszerzés, karbantartási feladatok.
- Minden pénteken Baba-Mama csoportot tartunk az érdeklődő, még nem óvodás családoknak és a testvéreknek, ahol az érdeklődő szülők egy kis ízelítőt kapnak óvodánk életéből, a gyermekek pedig kipróbálhatják sajátos játékeszközeinket.
- Óvodatitkárunk segíti a pénzügyi kérdések rendezését (pl. ebéd), az óvónőknek adminisztratív segítséget nyújt, figyelemmel kíséri az óvoda levelezését és kapcsolatot tart a könyvelővel.

Külső kapcsolatok

- A fenntartó és az intézmény együttműködésének alapja a célonosság: nevelés-oktatás a Waldorf-pedagógia alapján, a WOP-nak megfelelően, a Waldorf-név használati jogával. A fenntartó elkötelezett a Waldorf-pedagógia iránt, elfogadja és vállalja a WOP-ban meghatározott működési alapelvek biztosítását, és fenntartói tevékenységét a WOP-pal összhangban látja el.

- Környező Waldorf-iskolákkal folyamatos kapcsolatot tartunk, iskolába készülõ gyermekeink leendõ osztálytanítója minden évben ellátogat hozzánk.
- Az óvoda gyermekorvosa bármilyen egészségügyi probléma, kérdés megbeszélésével áll a pedagógusok és a szülõk rendelkezésére.
- A városi védõnõi szolgálat figyelemmel kíséri gyermekeink egészségi állapotát és évente legalább kétszer ellátogatnak hozzánk.
- A nevelési tanácsadó logopédiai szolgálata gyermekeink tiszta beszédét segíti, az iskolaérettségi vizsgálat elvégzésével pedig az iskolába induló gyermekeink érettségét méri, és segít az iskolakezdés eldöntésében.
- Szükség esetén kapcsolatba lépünk a Gyermekjóléti Szolgálattal, Családsegítõ Szolgálattal, Gyámügyi Hivatallal.

A WALDORF-ÓVODA MŰKÖDÉSI FELTÉTELEI

A személyi feltételek

A csoportban dolgozó minden óvónõ rendelkezzen felsõfokú, állami végzettséggel. A csoportvezetõ óvónõnek szükséges, hogy rendelkezzen a Waldorf-óvodák Nemzetközi Szövetsége által elismert elméleti és gyakorlati képesítéssel is.

Ha az egyik óvónõ ez utóbbival nem rendelkezik, azt folyamatosan szerezzze meg.

Az óvoda vezetését Waldorf-óvodapedagógiai és tanügy-igazgatási végzettséggel rendelkező óvónõ láthatja csak el.

Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvónõ tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelõi tevékenységének, a gyermekekkel való kapcsolatának meghatározó része.

A csoport nevelõi munkáját délelõtt folyamatosan és egy idõben két óvónõ látja el, a dajkai segítség a kiegyensúlyozott háttér megteremtéséhez, és a délután kísérésében kell.

A csoport folyamatos mûködésének feltételei

A szülõk ismerjék a Waldorf-óvodapedagógia céljait, az óvónõ vezetésével a célok helyi megvalósításának legyenek aktív részesei. A szülõk részt vehetnek játékkészítésben, a tárgyi feltételek gazdagításában.

A gyermek felvételérõl az Óvónõi Kollégium dönt.

Az óvoda tagja és része a regionális, országos és nemzetközi szinteken folyó közös pedagógiai munkának, mely szakmai támogatója és egyben kontrollja.

A csoport életéhez szükséges berendezések, felszerelések, speciális anyagok beszerzésérõl a rendelkezésre álló költségvetési keretösszeg erejéig az Óvónõi Kollégium gondoskodik. Fokozatosan kialakítja a Waldorf-pedagógia ajánlásainak megfelelõ környezetet (kert, udvar, konyha) és az igényelt étkezési rendet.

A tárgyi feltételek

A Waldorf-óvoda teljes egészében és minden részletében az óvodáskorú gyermekek sajátos életformáját, egészséges fejlõdését szolgálja.

A tárgyi feltételek területén a Waldorf-óvodapedagógia szükségesnek tartja a rendkívül tudatos választást. A pedagógiai szempontot mindig elsõdlegesnek tekintve, a legegyszerûbb környezet (tér, tárgyak, bútorok) is alkalmas lehet a Waldorf-óvoda megvalósítására.

Általános környezeti feltételek

Az épület árásson minél családiasabb, otthonosabb érzést; célszerû, ha a csoportszoba, az elõtér, a vizes blokk, az öltözõ, a konyha és a kamra egy családi házhoz hasonló egységet képeznek, fõbejárattal és teraszajtóval a kertbe; akkor is, ha többcsoportos az óvoda.

Az udvar és a kert legyen elég nagy ahhoz, hogy szülõkkel együtt is elférjen a csoport, a homokozó, a virágágyások és a konyhakert mellett legyenek fák, bokrok, virágok, minél jobban hasonlítson az egész egy „tündérgert”-hez. Legyen lehetõség elbújni, mászni, futni, házikót építeni, játékokat (köteleket, gólyalábakat) és kerti szerszámokat tárolni. Jó, ha van kerti csap is.

A csoportegység térbeli felosztása olyan legyen, hogy minden háztartási, kézműves és egyéb tevékenységnek egyértelmű és megfelelő hely jusson:

- konyhai rész tűzhellyel (esetleg kemencével) és mosogatóval
- satupad szerszámokkal, hely a barkácsoláshoz
- sarok, ahol a kézimunkák kellékei vannak
- elég hely, ahol az egész csoport összejöhet mesélésre, ünneplésre
- megfelelő nagyságú hely a körtáncnak, mozgásos játéknak
- játszósarok (babaház, bolt, babakonyha)
- fürdőszoba, öltözők.

A berendezés a következőknek feleljen meg:

A bútorok (tömör fából) legyenek szépen megmunkálva, harmonikus, szép formákkal; több funkciónak is meg tudjanak felelni, változtathatóak, átrendezhetőek legyenek (asztalok, székek, padok, polcok, szekrények, játszó bútorok, úgynevezett állványok, paravánok, térelválasztó funkcióval).

A textíliák legyenek természetes anyagokból (gyapjú, len, vászon, pamut, bársony, selyem).

A naponta használandó alapanyagok legyenek a gyermek számára jól láthatóak (pl. színes gyapjú kosárban, müzli üvegben, stb.), csak a nagyon „értékes”, ritkán használandó dolgok kerüljenek a szekrénybe.

A játékszerek, játékeszközök (melyek többé-kevésbé kimunkáltak) legyenek természetes anyagokból:

- állandóan vagy ideiglenesen felépíthető házacsok és berendezéseik
- többféle méretű és színű kendők, leplek, kötelek, zsinórok
- fából készített játékok, hajók, autók, figurák, állatok; gyökerek, ágak, rönkök, varrott babák, bábuk
- kötött állatok, bot nyelű lovagolható paripák, ló kantárok
- fejdíszek, koronák, palástok
- kosárnyi kagyló, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, magok, gyökerek, fakéreg
- nagy, puha báránybőrök, színes rongyszőnyegek.

A játékszerek felsorolása csak a lehetőségek egy részét mutatja; sok minden függ az adott helyzettől, a csoport összetételétől, ezért főleg pedagógiai szempontok vezérlik az óvónőt a játékszerek kiválasztásában.

A satupad és a hozzá tartozó szerszámok az év végén, a barkács munkálatok során kerülnek az udvaron kialakított fedett helyre.

GYERMEKVÉDELLEM

A Waldorf-óvoda a gyermekvédelmi tevékenységét a „Gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról” 1993. LXXIX. Törvény a közoktatásról” és ennek 2003. évi módosítása, valamint a végrehajtásához kapcsolódó jogszabályokkal összhangban határozza meg.

Óvodánkban a gyermekvédelmi tevékenységeinkben valamennyi óvodapedagógus részt vesz. Feladataink közé tartozik, hogy minden olyan óvodai külső és belső körülményt kizárjunk, ami a gyermek fejlődését károsan befolyásolja, veszélyezteti. E tevékenység kiterjed az óvodai élet minden területére.

Gyermekvédelemmel kapcsolatos alapelveink:

- Munkánkat áthatja a gyermekek iránt érzett tisztelet.
- Az egyéni bánásmódra minden gyermeknek joga van.
- Az óvónő a gyermeket, mint szellemi individualitást tekinti. Szem előtt tartja a gyermek alapvető jogait a testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.
- Minden gyermek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára az egyenlő hozzáférés biztosított. Inkluzív hozzáállás.
- A Rudolf Steiner által leírt társadalmi struktúra és működési elv szerint hármas tagozódás jellemző az óvodánkra. Eszerint: **Szabadság** – a szellemi létben, **Egyenlőség** – a jogban, és **Testvériség** – a gazdasági életben. (A terheket közösen hordozza a szülői közösség, az erősebb segíti a gyengébbet.)

Gyermekvédelmi tevékenységünk feladatai:

- A gyermek elemi szükségletei (pl. élelem, ruházat, pihenés, ápoltság) figyelemmel kísérése
- A gyermek egészségügyi állapotának, ellátottságának figyelemmel kísérése, támogatása orvos és védőnői szolgálatokon keresztül
- A gyermekek intézményes ellátása
- Segélykérelmek támogatása, tanácsadás
- A gyermekek fejlődésének, állapotának figyelemmel kísérése, a rendszeres óvodába járás ellenőrzése, szükség esetén szabálysértési eljárás kezdeményezése

Célunk az egyes gyermekek hátrányos helyzetének csökkentése, a veszélyeztetettség kialakulásának megelőzése, illetve a veszélyeztetettség megszüntetésében segítségnyújtás, együttműködés a különböző szakemberekkel. Feladatunk a gyermekek védelme érdekében a családdal való szoros együttműködés, illetve egyfajta kapcsolat kiépítése a szakszolgálattal, és a gyermeket segítő egyéb szakemberrel (pl. pszichológus, gyógypedagógus, stb.)

Gyermekvédelmi céljaink eléréséhez rendelt eszközök:

- indulási helyzet megismerése, anamnézis által
- családlátogatás, személyes beszélgetés a szülőkkel
- egyéni bánásmód, személyes odafigyelés, bizalom kiépítése a gyermekkel (gyermekmegfigyelés, konferenciamunka)
- óvodai étkezés, délutáni ellátás
- szülőkkel való együttműködés
- tájékoztatás a különböző segítő szervezetekről (gyermekjóléti szolgálat, családsegítő) alternatív megoldások keresése

A gyermekekkel kapcsolatos adatok védelme

A gyermekekről óvodánkban, a csoportnaplóban, a gyermekek dossziójában gyermekmegfigyelések, pedagógiai feljegyzések, családi, szociális helyzetre vonatkozó adatok szerepelnek. Az óvoda dolgozóit titoktartás kötelezi, ezért illetéktelen személynek felvilágosítást nem adhat. A gyermekekről a szülők tudtával, és írásos beleegyezésével továbbítható bármilyen információ.

Differenciálás, inklúzió, integrálás

Differenciálás: Programunkban a differenciálás azt jelenti, hogy minden gyermek lehetőséget kap arra, hogy a saját ütemében, saját maga módján, a maga képességei szerint tudjon fejlődni, és tudjon kibontakozni. A kisgyermek fejlődése szorosan összefügg a különböző érési folyamatokkal.

Inklúzió: A Waldorf pedagógia befogadó pedagógia. Be- és elfogadjuk egymást. Számunkra az inkluzivitás bevonást, odafigyelést és nyitottságot jelent egymás felé. A csoport minden tagja egyformán fontos, mindenki részét képezi a nagy egésznek. Cél a kisgyermek képességeinek, individualitásának szabad (saját ütemű) kibontakozása.

Integrálás: Az integrálás az inkluzív pedagógiai gyakorlatunk azon részét képezi, amely a többségtől bármilyen szempontból eltérő gyermekek elfogadását, és a többiekkel való együttnevelését jelenti.

Az integráció szempontjából is az óvodai alaptevékenység a szabad játék. A gyermek játékát a spontaneitás, az öröm és a felszabadultság jellemzi, ami nem más, mint tanulás. Minden gyermek játszik, bár nem játszanak egyformán. Lényeges információkhoz jutunk a gyermekek megfigyelésénél játék közben mind a személyiségük, mind képességeik terén (szociális készség, gondolkodás, ismeretek, mozgás stb.) Ezen információk elősegítik a differenciált tervezést, a gyermek számára támogató feladatok, módszerek, eszközök, munkaformák beépítését a pedagógiai munkába.

Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek integrációja

Kiemelt figyelmet igénylő gyermekek típusai:

- Magatartás zavarok miatt problémás gyermekek:

- visszahúzó, regresszív
- ellenséges, agresszív
- Kivételes képességű, tehetséges gyermekek (intellektuális, művészeti, szociális, pszichomotoros)
- Tanulási nehézségre, problémára utaló jelekkel bíró gyermekek
- Más nemzetiséghez tartozók, külföldről letelepedők

A Waldorf-pedagógia befogadó pedagógia. A Waldorf-Óvodapedagógiai Program szerint felépülő óvodai élet jó háttérrel teremt a kiemelt figyelmet igénylő gyermekeknek. Az állandó ismétlődések, napi, heti, éves ritmusaink megadják a gyermekeknek azt a fajta biztonságot, óvodai létükhöz azt a meleg, kiegyensúlyozott háttérrel, ami alapvetően szorongásoldó, én-erősítő hatású. Az elvárásmentes környezetben saját akaratból, önszántukból tudnak részt venni a különböző tevékenységekben, mely erősíti önbizalmukat és sikerélményt jelent számukra (ha esetleg kudarc éri őket, ilyen indulási pozícióból még azt is könnyebben veszik, nem jelent számukra akkora traumát, mintha valamilyen külső elvárásnak kellene megfelelniük). Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védettséget nyújt az óvónő, melyben törekszik megérteni a gyermek világát.

A gyakori gyermekmegfigyelések, és a szülőkkel való szoros együttműködés a magatartás probléma kezelésében is segít. Ilyenkor közösen felkutatjuk a magatartásprobléma vélhető okát, és a családdal megbeszélve, együtt keresünk valamilyen megoldási lehetőséget, esetleg külső segítséget. A szülőket segítjük a nevelési problémáik megelőzésében és megoldásában.

A cselekvés, érzés, gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvónő a gyermeket, amely nem engedi a túlterhelést, hanem védi a gyermek saját érzésének és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyermek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon. Óvni kívánja a gyermek belső világát, fokozatos érdeklődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyermek éppen tart, és megvárja, hogy a gyermek önállóan találja meg a következő lépést.

SZAKIRODALOMJEGYZÉK

1. **Carlgrén, Frans; Klingborg, Arne: Szabadságra nevelés.** /Waldorf Könyvek II., Budapest, 1995.
2. **Czirják Tünde: Szakdolgozat** – Waldorf Óvodapedagógiai Szeminárium keretében. /Solymár, 1995. Kézirat.
3. **Goebel, Wolfgang; Glöckler Michaela: A nagy gyermek-kalauz.** /Futura Könyvek, Pilisszentkereszt, 2011.
4. **Grunelius, M. Elisabeth: Erziehung im frühen Kindesalter.** /Novalis Verlag, Schaffhausen, 1980.
5. **Haller, Ingeborg: Das spielende Kind.** /Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1991.
6. **Leber, Stefan: Die Menschenkunde der Waldorfpädagogik.** /Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1993.
7. **Lievegoed, B. C. J.: Entwicklungsphasen des Kindes.** /Mellinger Verlag, Stuttgart, 1979.
8. **Köhler, Henning: Félénk, szomorú és nyugtalan gyerekekről** /Szépnapp Könyvek, Szeged, 2009.
9. **Plattner, Elisabeth: A nevelés mindennapi művészete.** /Futura Könyvek, Budapest, 1995.
10. **Schad, Wolfgang: Erziehung ist Kunst.** /Verlag Freies Geistesleben, Stuttgart, 1994.
11. **Steiner, Rudolf: A gyerek nevelése szellemtudományi szempontból.** /Jáspis Kiadó, Budapest, 1993.
12. **Steiner, Rudolf: A szabadság filozófiája.** /Édesvíz Kiadó, Győr, 1990.
13. **Steiner, Rudolf: A szociális élet kérdései.** /Mandátum Kiadó, Budapest, 1990.
14. **Vekerdy Tamás: Waldorf-óvodák, Waldorf-iskolák az NSZK-ban.** /Kritika, 1989. 4. sz.
15. **Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda Solymáron I.** /Óvodai Nevelés, 1989. 11. sz.
16. **Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda Solymáron II.** /Óvodai Nevelés, 1989. 12. sz.
17. **Vekerdy Tamás: A Waldorf-óvoda programjáról** /Házilag sokszorosítva, 1994.
18. **Óvodai nevelés országos alapprogramja 137/1996 és 227/2009** /számú Kormányrendeletek.

Melléklet

I. Helyiségek

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Csoportszoba (25 gyermek részére vízvételi és főzési lehetőséggel)	Gyermekcsoportonként 1
Tároló (szertár)	1
Óvónői szoba, szülői fogadó, tárgyaló	1
Melegítőkonyha	1
Gyermek öltöző	1
Gyermekmosdó, WC	1
Felnőtt öltöző, mosdó, WC	1
Bejáratok, közlekedők, előtér	1
Játszóudvar	1
Alvós szoba	1

II. Helyiségek bútorzata és egyéb berendezési tárgyai

Csoportszoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Kiságy	18
Gyermekszék	54
Gyermekasztal	11
Fényvédő függöny	12
Szőnyeg	2
Játéktartó szekrény, polc , paraván	8
Matracok vagy kiságyak (egész napos óvodában)	18
Gyermekméretű párnák, takarók, huzatok (halvány, kis mintás, pamut), (egész napos óvodában)	Gyermeklétszám szerint 2
Évszakasztal	2
Hőmérő	2
Felnőtt szék	4
Textiltároló (lehet vesszőkosár vagy tömör fából készült polc, szekrény)	2
Edény és evőeszköz-tároló	2
Szeméttartó	2
Mosogató	2

Óvónői szoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Íróasztal és szék	1-1
Könyvszekrény	1
Íratszekrény (zárható)	1
Telefon	1
Számítógép	1
Nyomtató	1

Gyermeköltöző

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Öltözőrekesz, ruhatároló, fogas	50
Cipőtároló	50
Öltözőpad	13

Gyermekmosdó, WC

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Gyermekmosdó, WC	6,6
Törölközőtartó	50
Szappantartó	6

Játzóudvar

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Virágágyások, konyhakert, fák, bokrok, kerti szerszámok, kerti csap, farönkök, kerti asztalok, padok	4, 2, 30, 10, 8, 1, 6, 2, 6
Homokozó és tartozékai	2 homokozó, 8 vödör, 16 kislapát, 8 nagylapát, 4 gereblye,
Takaróháló (a homokozó használaton kívüli lefedéséhez)	2
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgási igényt kielégítő eszközök (hinták, mászóakák, rönkök, kötelek)	8

III. Tisztálkodási felszerelések

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tisztálkodófelszerelések (ruhakefe, körömkefe, szappantartó)	6,6,6
Egyéni tisztálkodószerk (fogkefe, fogmosópohár, fésű)	Gyermeklétszámnak megfelelően
Törölköző	170
Abrosz vagy textil alátét	6
Takaró (egész napos óvodában)	25

IV. A felnőttek munkavégzéséhez szükséges eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Vasaló	1
Vasaló állvány	1
Szennyesruha-tároló	1
Kerti munkaeszközök (ásó, kapa, gereblye, kerti locsolókanna, létra)	1,1,2,8,1
Takarító eszközök	2
Hűtőgép	1
Porszívó	1

V. Melegítőkonyha eszközei

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tányérok, poharak, evőeszközök	70,80,150
Konyharuhák	12
Melegítő lábasok, fazekak	11
Tálaló tálak	8
Kenyeres kosarak, tálcák, kancsók	6,4,15
Szeletelő kések, merőkanalak, vágódeszkák	2,2,8

VI. A nevelőmunkát segítő játékok és egyéb eszközök

Nevelőmunkát segítő játékok

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Különböző játékok (mozgásos játékok, szerepjátékok, építő-konstruáló játékok, dramatizálás és bábozás, barkácsolás) és az anyanyelv fejlesztésének, a kommunikációs képességek fejlesztésének eszközei: fakockák textíliák, selyem, kosarak, koronák, palástok, manók, babák, filc állatok, nemez madarak. (Minden játék természetes anyagból készült.)	1-1 nagy kosárnyi 10-10; 7-7; 3-3; 3-3; 2-2; 5-5; 4-4; 10-10; 3-3
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök: botparipák, lókantárok, labdák, kötelek.	2-2; 2-2; 3-3; 2-2
Ének, zene, énekes játékok eszközei: rézharangok, xilofonok, hárfa, csörgők, bot, fúvós, pengetős hangszerek.	1; 1; 1; 4; 2
Értelmi képességeket (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás) és a kreativitást fejlesztő anyagok, eszközök: kagylók, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, gyökerek, fakéreg, ásványok, babzsákok.	1-1 kosárnyi mindenből
Ábrázoló tevékenységet fejlesztő anyagok, eszközök: méhviasz gyurma és kréta; színes gyapjú, filc gyapjútáblák; akvarell festék, vastag ecset, rajztábla; rajztáblatartó szekrény természetes alapanyagú fonalak; festő kötény.	30-30 kicsi gombóc; 25-25 dkg; 1-1 kosárnyi; 25-25; 25-25; 2-2; 15-15 gombolyag; 50 db
A természeti – emberi – tárgyi környezet megismerését elősegítő eszközök, anyagok: kristályok, ásványok, kövek különböző méretben és mennyiségben; rongybabák, kötött vagy nemezelt; babaház, babakocsi, babakótorok, babakonyhai eszközök, textílek gyümölcsök-zöldségek.	1-1 kosárnyi kő; 4-4 öltöztetős baba; 1-1 babaház; 2-1; babatűzhely 1-1; 1-1 kosár
Munkajellegű tevékenységek eszközei: satupad, csiszolópapírok; vásznak, a sütés eszközei: kötények, formák, sodrófák; gyúródeszka, teknő, malom; takarítóeszközök, felnőtt és gyermek méretben.	1 db; 10-10db; 5 db; 50db; 10db; 1-1; 1-1; 1-1; 1db; 1-1; 1-1

Nevelőmunkát segítő egyéb eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Hangszer pedagógusoknak	1
Hangszer gyermekeknek	12
Egyéni fejlesztést szolgáló speciális felszerelések: szövőkeret, körszövőkeret, körmöcske, hímzőkeret	18db, 10db, 10db, 10db

VII. Egészség és munkavédelmi eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Étel – mintavétel (üvegtartály) készlet	8
Mentőláda	1
Gyógyszerszekrény (zárható)	1
Tűzoltó készülék	1

Érvényességi rendelkezések

A Pedagógiai Program érvényességi ideje:

Az Óvónői Kollégium 2016. augusztus 17. napján kelt Határozata alapján

HATÁROZATLAN IDŐRE SZÓL.

A Pedagógiai Program módosítása a mindenkori törvényi előírások változásával válhat indokoltá.

Legitimációs Záradék

Az óvoda Pedagógiai Programjában foglaltakkal kapcsolatosan a magasabb jogszabályban biztosított általános véleményezési jogával élve a dokumentumról az **Óvodaszék** az Óvónői Kollégium elfogadása előtt a jogszabályban biztosított határidőn belül véleményt alkotott. A dokumentummal kapcsolatban ellenvetést nem fogalmazott meg. Az Óvodaszék állandó tagja ként a szülői közösség képviselője is jelen volt, így biztosítva volt a szülői közösség véleményezési joga.

Kelt: Göd, 2016. október 6.

1. tag: ...	(Kuratórium tag)
2. tag: ...	(Szülői közösség képviselője)
3. tag: ...	(Óvodavezető)
4. tag: ...	(Óvodapedagógus)
5. tag: ...	(Óvodatitkár)

A Karácsony Sándor Waldorf Óvoda nevelőtestülete: 100 %-os arányban, I/001./160915. iktatási számú

határozata alapján, az óvoda helyi Pedagógiai Programját elfogadta.

1.
2.

Kelt: Göd, 2016. szeptember 15.

A Karácsony Sándor Waldorf óvoda pedagógiai Programját az intézményvezető 2016. október 6-án jóváhagyta.

Kelt: Göd, 2016. október 6.

.....

intézményvezető